የክስ (ሙግት) አሰማም ሂደትና ሕገ-መንግሰቱ

ደሳለኝ በርሄ

ጥቅምት 2001

የክስ (ሙግት) አሰማም ሂደት እና ሕገ-መንግስቱ

መግቢያ

ጠንካራ እና ጎነኛ የፍትህ ተቋማት ሰላምና መረጋጋት፤ቀጣይነት ያለው የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ዕድገት እንዲሁም የ ሞክራሲያዊ ስርአት ግንባታ ሂደት በተፈለገው ፍጥነት እንዲሳካ ከማድረግ አኳያ የማይናቅ ድርሻ አላቸው፡፡ የፍትሕ ተቋማት ጤነኝነት የሚረጋገጠው ምክኒያታዊ በሆነ አጭር ጊዜ ፍትሀዊ ውሳኔ መስጠት ሲችሉ ነው፡፡ይህን ውጤት ባንድ ጀንበር ማምጣት አይቻልም፡፡ ሆኖም የስነ ሥርአት ህጎችን ዐላማ በቅጡ በመረዳት ሕጉን በጥናቃቄ ተግባራዊ በማድረግ የተቀላጠፈና ውጤታማ ፍትህ መስጠ ፔ ትዘሚኖል በንታፈ-ሐሳብ ብቻ ሳይሆን በተግባርም የተረጋገጠ ነው፡፤ የሀገራችን የፍትህ ስርአት ችግሮች ውስጥ አንዱ የፍትሕ ስርአቱ ባብዛኛው ሲመራ የኖረው በተጻፋ ሕግ ሳቭሆን በልማዳዊ አሰራር መሆኑ ነው፡፡ ይህ አሰራር ሕጋዊ እና ተቀባይነት የሌለው ከመሆኑም በተጨማሪ ከውጤት አኳያም ሲመዘን የፍትህ ተቆማቱ በማንኛውም መስፈርት የህዝብ አመኔታ የተነፈጋቸው ደካም ተቆማት እንኪሆ እድረርጎል፡፡ ባለፉት ጥቂት አመታት ልምዱን ወደጎን በመተው የስነስርአት ሕጎቻችን በሚደነግጉት መሰረት ለመፈጸም በተደረጉት ሙከራወች አበረታች ውጤት ለማምጣት ተችሏል፡፡ በፍትህ አሰተዳደሩ ውስጥ የሚሳተፉት ሁሉም ባለድርሻዎች ስነስርአት ህጎችን ሊያከበሯቸውና ሊያስከብሯ ው ይገባል፡፡ በተለይም ኞች ሕጉን ማክበር ብቻ ሳይሆን ተከራካሪ ወገኖች እንዲያከብሯቸው የማድረግ ኀላፊነት አለባቸው፡፡ የክርክሩን መሪ ሁሉም ተከራካሪ ወገኖች እንደፈለጉ የሚቨሽከረክሩት ከሆነ ፍትህን በሚፈለገው ፍጥነት መስጠት አይቻልም፡፡ የፍተሕ ማሺ ቭ መቆጣጠር የዳኛው ኃላፊት መሆን አለበት፡፡በዚህ ረገድ የፍትሐብሔርም ሆነ የወንጀል ህግ ስነስርዐት ሕጎቻችን ክርክሩን ዳኛው ሊመራው እንደሚገባ ግልጽ አቋም ነው ያላቸው፡፡ የዚህ ኮ ሁፍ ዓለማም ተከራካሪ ወገኖ በአጠቃላይ በተለይም ኞች የሥነሥርዐት ሕጎቻችንን ፔክክለኛ መተፈስ ተገንዝበው የየድርሻ ውን ሚና መጫወት እን ችሉ ለማድረግ ነው::

ክፍል አንድ

ክስ መስማት በፍትሐብሄር

አጠቃላይ

የፍትሐብሔር ሙግት ሂደት ሦስት ዋና ዋ ደረጃዎች አሉት።የመጀመሪያው የሙግት ደረጃ የጽሁፍ ክርክር የሚደረግበት የሰነድ ማስረጃዎች የሚቀርቡበት ነው።ሁለተኛው የሙግት ደረጃ ክስ የሚሰማበት ነው ። ይህ ክፍል በሁለት ክፍሎች ይከፈላል ። የመጀመሪያው ወደዋናው የክስ መስማት ሂደት የሚወስዱ ነገሮች መኖር አለመኖራቸው የሚጣራበትና ክስመስማት የግድ አስፈላጊ ከሆነም ተገቢው ዝግጅት የሚደረግበት ነው። የመጨረሻውና ሦስተኛው ውሳኔ የሚሰጥበት ደረጃ ነው።በመጀመሪው የሙግት ደረጃ ላይ አቤቱታወች ህጉ በሚያዘው መሰረት ፍሬነገርን ብቻ ይዘው በአቤቱታ ማቅረቢያ ፎርም ተዘጋጂተው ካላቀረቡ የክስመስማት ሂደት ውጤታማ እና ቀልጣፋ ሊሆን አይችልም። በተመሳሳይ ሁኔታም የክስ መስማት ሂደቱ ቅልጥፍናና ፍትሀዊነትን ሊያረጋግጥ በሚችል መልክ የተደራጀ በመሆኑ የስነስርአት ህጉን በጥብቅ ተግባራዊ ማድረግ ያስፈልጋል ። ቅልጥፍናን ለማረጋገጥ ዳተኛ ተሟጋችዎችን የማያበረታታ እንዲሁም ጥብቅ የአያያዝ ስርዓትን መከተል ያስፈልጋል ። በሌላ በኩል እውነቱን ከማውጣት አኳያ ዋናው ኃላፊነት የወደቀው በተከራካሪ ወገኖች ላይ ቢሆንም በሀገራችን የህግ ሥርአት የዳኛው ሚና የሚ ቅ አይደለም።በመሆኑም ኛው ተከራካሪ ወገኖችን ፤ምስክሮቻቸውንና የሰነድ ማስረጃጋዎችን በቅርብና በጥልቀት ከመመርመር በተጨማሪ አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኝ ተጨማሪ ማስረጃ በመስማትም ጭምር እውነቱ እንዲወጣ ጥረት ሊያደርግ ይገባል።

ይህንን ለማድረግ የሚያስችል የስነስርዓት ሕግ አለን።ከሕጉ ያፈነገጡ አሰራሮች በፍርድቤቶቻችን እን ፈሰፍን ያደረጉትን አሰራሮች ወደኃን በማድረግ በሕጉ እና በሕጉ መሰረት መስራት ከቻልን ፍትሕን ምክኒያታዊ በሆነ አጭር ጊዜ መስጠት እንችላለን።

ባ ሚ ው በማውጣ በመመርመር

ባሀ ራኖት ባሕ ሥርዓፔ ጸኮመት ሎው ባሲቪል ሎው ባወሰ ው በርካ ነገሮች አሉፔ። ባኮመት ሎው ባሕ ሥርዓፔ ባሚጸተሉ ሀ ራፔ ትተሚያደደርጉት የኛም ባሕ ሥርዓፔ ተጸራካሪ ወ ኖ በቂ ባኮሁዎና ባቃል ሙ ፔ ንዲሁም በማስረ ዙሪያ ያላቸውን ክርክር በተ ቢው ሁት ት ቨቀርቡ ሕ ኖት ቨወቅ ል። በሌላ በጹል ሕ ኖትት ባኮመት ሎው ኣኖ ትተሚቨተር ፔ ውትቱት ባማውኃፔ ቲ ባተጸራካሪ ወ ኖ ትው ብለው ዳኣች ው ት አኃኅ ወው ት ቀመን፡ አቨወቅታም።

በሀገራችን የህግ ስርዐት ተክክለኛ ፍትህ ለማስጠት ተገቢ ሆኖ ሲቨገኝ ኛ ምስክር በሚሰማበፔ በማ ውም ጊዜ ምስክሩን መን ባቅ ይችላል። ተጸራካሪ ወ ኖ ቨስመሰጸሯ ው ት ምስክሮኖ በታ ሚ ን ር ተ ቢ መስሎ ባ ባው ት ኅ ቨቁም መን ባቅም ቨኖሟል። /266/ ጸዚህ በተ ማሪም በማ ውም ጊዜ ስለ ፡ ብ ቨውቃል ባተባለ ሰው ለክርክሩ ን ቃሚ ባሆነው ት ሰትታ ቨዞ ቀርቦ ባምስክርትፔ ቃል ት ሰኅ ወቨም ማትቾውትም ለ ፡ ብ አወሳሰት ን ቃሚ ሆ ቨ ገው ት ሰው ን ር ባምስክርትፔ ቃል ት ሰኅ ማታረ ቨኖሟል። ቨህ ባ ቾው ሚ ባሲቪል ሎው ኣኖ ትተሚቨተር ፔ ሁሉ ውትቱት ባማውኃፔ ታርሻ ባተጸራካሪ ወ ኖ ብኖ ሣቨሆት ባ ቾውም ታርሻ መሆትት ቨሳቨል።

በመሆኑም በሀገራችንየህግ ስርዐት የዳናው ሚና ክርክሩን መምራት ብቻ ሳይሆን እውነቱንም ማውጣት ጭምር መሆኑን መገናዘብ ጠቃሚ ነው። ይሕ ማለት ግን ዳኛው የተከራካሪ ወገኖችን ማና ይጫወታል ማለት አይደለም ከዚሕ በተጨማሪም ምንጊዜም ቢሆን እውነቱን የማውጣት ኃላፊነት በዋነኝነት የሚወድቀው በተከራካሪ ወገኖች ላይ መሆኑ መዘንጋት የለበትም።

ጥብቅ የቀጠሮ እና የጊዜ አወሳሰንና ሥርዕት

ቀጠሮ ስለሚሰጥበት ሁኔታ

ቀጠሮ ለመለወጥ በቂ ምክኒያፔ ሲገኝ ፍርድ ቤት ቀጠሮ መለወጥ ይችላል። የሚሰጠው የቀጠሮ ርዝማኔ እንደ ነገሩ ሁኔታ ሊለያይ ይችላል። የቀጠሮው ርዝማኔ እንደነገሩ ሁኔታ (1) በሕግ ተወሰነ ሊሆን ይችላል፤(2) በህግ ካልተወሰነም ኛው ለቀጠሮው ምክኒያት የሆነውን ነገር ለማሳካት የሚያስፈልገውን ጊዜ ያህል ብቻ መስጠት አለበፔ ። (3) በሌላ በኩል ቀጠሮ መስጠት ያስፈለገው በሌላ ፍርድቤት ወይም ችሎት ያለው ጉዳይ እልባት እስኪገኝ ከሆነ ቀጠሮ መስጠት ሳያስፈልግ በሌላ ፍርድ ቤት ወይም ኖሎት ያለው ጉዳይ እልባት ሲያገኝ እንዲትቀሳቀስ በማዘዝ መዘገቡን በእንጥልጥል እትዲቆይ ማድረግ ይቻላል።

ለቀጠሮ ምክትያት የሆነው ነገር ሳይፈጸም የቀረው ትዕዛዙን ማስፈጸም ወይም መፈጸም በነበረበት ተከራካሪ ወገን ዝንጋታ፤ቸልተኝነት ወይም የስራ ብዛት፤ወይም ሌላ ምክትያት ከሆነ ተለዋጭ ቀጠሮ ሊሰጥ አቭገባም፡፡ ከዚህ በተጨማሪም ምስክር መስማት ከተጀመረ ሁሉንም ምስክር መስማት ካልተቻለ ምስክሮችን ሰምቶ እስከሚጨርስ ድረስ በየዕለቱ ምስክሮቹን መስማት ይቀጥላል እንጂ ተለዋጭ ቀጠሮ መስጠትን ሕጋችን አይፈቅድም፡፡ ከዚህ በተጨማሪም የተከራካሪ ወገኖኖ ጠበቃ ባለመቅረቡ ወይም ለመቅረብ ባለመቻሉም ቀጠሮ አቭለወጥም፡፡ ሆኖም የሚከተሉት ሁኔታዎች ሲሟሉ ተለዋጭ ቀጠሮ ሊሰጥ ይችላል፤፤(196)

1/ከአቅም በላይ የሆነ ችግር ሲያጋጥምና

2/ ከአቅም በላይ የሆነው ችግር በተወገደ በ15 ቀናት ውስጥ ያመለከተ እንደሆነ ነው፡፤

ሁለቱ ምክኒያቶች ተሟልተው እስካልተገኙ ድረስ ተለዋ ቀጠሮ መስጠትን ሕጋችን አይፈቅድም፡፡

የጊዜ ውሳኔን አለማክበር የሚያስከትለው ውጤት

ለቀጠሮ ምክኒያት የሆነው ነገር መፈጸሙ ብቻ ሳይሆን የተፈጸመበት ቀንም እ ግ በጣም ጠቃሚ ነው፡፡ አንድ ነገር እንዲፈጸምር በተሰጠው ተእዛዝ መሰረት ተፈጽሟል የሚባለው የተሰጠው የጊዜ ገደብ ከማለፉ ከአንድቀን በፊት የተፈጸመ እንደሆነ ነው፡፡ በቀጠሮው ቀን ወይም ከተሰጠው ቀጠሮ በኃላ በትዕዛዙ መሰረት ቢፈጸም አንኳን አንዳልተፈጠመ ነው የሚቆጠረው፡፡(193 እና 195) ለቀጠሮው ምክኒያተ የሆነው ጉዳይ ካልተፈጸመና ያልተፈጸመውም በተከራካሪ ወገኖች ችግር ከሆነ ጉዳዩ እንዲፈጸም ተለዋጭ ቀጠሮ መስጥት ሳያስፈልግ እንደ ነገሩ ሁኔታ በጉዳዩ ላይ ትዕዛዝ ወይም ውሳኔ መስመት ይቻላል፡፡(199) ሆኖም እስካሁን ባለው የበርካታ ፍርድ ቤቶች ተሞክሮ ማየት የሚቻለው ለቀጠሮ ምክኒያት የሆነው ነገር ባይፈጸምም የጉዳዩን መፈጸም ለመጠባበቅ በማለት ተደጋጋሚ ቀጠሮ መስጠት የተለመደ መሆኑን ነው፡፡ የስነስርዐት ህጉን ወደጎን አድርገው ለቀጠሮው ምክኒያት የሆነው ነገር እስከፈጸም ቀጠሮ መለወጡ ተገቢ ነው በለው የሚያምኑ ዳኞች ለዚህ ድርጊታቸው የሚያቀርቡት ምክኒያት ሥነስርዓታዊ በሆኑ ምክኒያቶች የተከራካሪ ወገኖች መሰረታዊ መብት(substantive rights) መጣበብ የለበትም የሚል ነው፡፡ይህ አሰራር ግልጽ የሆነ የተጻፈ

ሕግን መጣስ ከመሆኑም በተጨማሪ የስነስርዐት ሕጎችን ዓላማ እና ግብ ካለመገንዘብ የሚመነጭ ነው።

ባተጸራካሪ ወ መቅረብ

የፍርድ ቤት ስራ አውነቱን ማውጣት ነው። የተከራካሪ ወገኖች በክርክር ሂደት መገኘት ይሕንን ትልቅ ኃላፊነት ለመወጣት ያግዛል ተብሎ ይገመታል ። ሆኖም በፍትሀብሄር ክርክር ልክ እንደወንጀል ጉዳይ ተከራካሪ ወገኖች መጥሪያ ደርሶቸው ካልቀረቡ ተገደው እንዲቀርቡ አይደረግም ። ይህ ማለት ግን ተከራካሪ ወገኖች በፈለጉበት ጊዜ መቅረብና አለመቅረብ ይችላሉ ማለት አይደለም። የፍትሐብሄር ጉዳዮች ምክኒያታዊ በሆነ አጭር ጊዜ እልባት ሊያገኙ የሚችሉት ጉዳይ እንዲጎተት የሚፈልጉ ዳተኛ ተሟጋቾችን መቅጣት የሚያስችል ሕግ ሲኖርና ዳኛውም በትጋት ይሕንኑ ተግባራዊ ማድረግ ሲችል ብቻ ነው። የፍ/ብ/ሥ/ሥ ሕጋችን የተከራካሪ ወገኖች አለመቅረብ የሚያስከትለውን ውጤት እንከሚከተለው በዝርዝር አስቀምጧል።

ስለውክልና

ተጸራካሪ ወ ኖ ክርክሩ ት ሰማ በተቀጎረበፔ ቀት ራሳ ው ወቭም ወጺላ ው መቅረብ አለበፔ። ምርታ ቤፔ በተለቭ ወቭም ሕ አስ በሆትሁቴ ባለ ጉ ብ በአካል ት ቀርብ ካላዘዘ በቀር ባለ ጉ ቮኖ ጉ ቭ ውት በወጺላ ው አማካሪቭፔ መምራፔ ቭኖላሉ። /57/

በመርህ ተረ ባለ ጉ ቮኖት ወክሎ ት ቀርብ ባሚጎብቀው ባሕ ውቀፔ ቭለው ባጎብቅ አ ል ሎፔ ለመስጎፔ ባሚቭስኖል ምቃታ ባተሰጎው ባለሞቭ ቭው። ሆኖም በሚከተሉት ሁኔታዋች የጥብቅና ፈቃድ የሌለው ሰውም ቀርቦ እንዲከራከር የፍትሐብሄር ሥነሥርዐት ሕጉ ይፈቅዳል።

1. ባ ባቡ ውክል ባተሰጎው ባዋ ው ባለ ጉ ቭ ባለቤፔ፣ አባፔ ፣ ፔ ፣አቭፔ ፣ል ፣ወትታም /ወቭም/ ህፔ ውክል ስጸተሰኃ ው ጊዜ ታረስ ምርታ ቤፔ ቀርበው መጸራጸር ቭኖላሉ።

2. በምርታ ቤፔ ባ ዛፔ ክልል ውስጎ በማቭ ዝፑ ሰዎኖ ስም ሆሓው ባት ታ ወቭም ባሌላ ታር ፔ ሥራ ባሚቭካሂቱ ሰዎኖም ምርታ ቤፔ ለመቅረብ ባሚስኖል ውክል ጸተሰኃ ው ቭኖሳሉ፡፡

3. ባመት ሥፔ መ/ቤፔ ትረወ ወቭም ስለመት ሥት ሆ ት ፂጸራጸር ባተወቀተላ ው ሰዎኖ ባጎ ብቅ ወቃታ ባቭ ራ ውም ምርታ ቤፔ ቆመው መጸራጸር ቭኖሳሉ፡፡

ባተጸሬካሪ ወ ስመቅረብ

ጸሣሽ ቀርቦ ባተጸሣሽ ስመቅረብ

1. ጸሣሽ ቀርቦ ተጸሣሽ መጎ ሪቭ ተርሶፔ ሳቭቀርብ ጸቀረ ፁ ብ በሌለበፔ ቭ ቭል፡፡(70/ሀ)
2. ለተጸሣሽ መጎ ሪቭ ባ ባቡ መታረሱ አካራካሪ ሲሆት በታ ሚ መጎ ሪቭ ት ፂላክ ቭ ዘዛል 70/ለ/፡፡
3. መጎ ሪቭ ባተረሰ መሆት ቢረ ጎ ም ትኪ ለተጸሣሽ ባተሰጎ በፔ ቀት ለማዘ ፔ በቂ አይደለም ተብሎ የሚታሰብ ከሆነ ክርክሩ ባሚሰማበፔ ቀት ቀጎሮ ቭለወኃል፡፡ /70 ሐ/
4. ለተጸሣሹ መጎ ሪቭ ቭልደረሰው በጸሣሽ ልተፖኴ ወቭም ፁታለፔ ጸሆት መዝ ቡ ተዘ ተጸሣሽ/ሾኖ/ ቭሰ በ ል/ሉ ሆ ም መጎ ሪቭ ቭልተረሰው ተጸሣሽ ወቭም ወጺሉ ፁ ብ በሚሰማበፔ ቀት በኖሎፔ ባተ ዝፑ ትተሆት በ ፁ ብ ብ ት ፂጸራጸር ሊ ዘዝ ቭኖሳል፡፡ 70/መ/

ተጸሣሽ ቀርቦ ባጸሣሽ ስመቅረብ

1. ተጸሳሽ በጸዋል ወቭም በሙሉ ሳቭም

ጸሣሽ ክስ እንዲሰማ በተቀጠረበት ቀን የቀረ እንደሆነና ተከሳስ በከፊልም ሆነ በሙሉ ካመነ በታመነው መጠን ፍርድቤት ውሳኔ መስጠት ችላለል፡፡(73)

2. ተጸሣሽ ጸካተ

ተጸሣሽ ክሱት ጸካተ መዝ ቡ ተዘ ቭሰ በ ል፡፡ ተከሳሽ ለክሱ በጽሁፍ መልስ የሚያቀርበው ክስ ለመስማት ከተያዘው ቀጠሮ በፊት ነው፡፡ክስ የሚሰማው ተከራካሪ ወገኖች የጽሁፍ ክርክራቸቸውንና ማስረጃወቻቸውን ካቀረቡ

በኃላ ነው። በመሆኑም በክስ መስማት ሂደት ከሳሽ ባለመቅረቡ ብቻ በጽሁፍ ካቀረበው በተለየ ሁኔታ ክሱ እንዲዘጋለት የክህደት መልሰ ቢሰጥ ተቀባይነት ይኖረዋል ማለት አይደለም።ቀድሞ ነገር በክስ መስማት ሂደት ተከሳሹን ደኛው የሚጠየቀው መጠራት ባለባቸው ነገሮች ብቻ በመሆኑ ያመነውን ነገር በመካድ ክርክር እንዲያቀርብ እድል አይሰጠውም። በፍትሐብሄር የሙግት ሂደት ተከሳስ የካደውን ነገር ክርክሩን በመቀየር ለማመን ይችላል። ይሕም ሲሆን የመጀመሪያ ደረጃ ክስ መስማት በሚደረግበት ሂደትም ሆነ ከዚያ በኃላ ባለው በማንኛውም የክርክር ሂደት በእምነቱ መጠን ከሳስ ሲያመለክት ውሳኔ ይሰጣል። ሆኖም ያመነውን ነገር እንዲክድ ህጉ አይፈቅድም። በመሆኑም ከላይ እንደተመለከተው ተከሳስ ክሱን በመካዱ ከከስሱ በነጻ የሚሰናበተው ባቀረበው የጽሁፍ መልስ የክህደት መልስ ያቀረበ ሲሆን ወይም በመጀመሪያ ደረጃ ክስ መስመት ዳኛው ተከራካሪ ወገኖችን ሲመረምር የተሰጠው መለስ በርግጠም የክህደት መልስ መሆኑን ማረጋገጥ ከተቻለ ብቻ ነው።

3. ሬሱ ቂርብ ባ ዘዘ ሰው ስመቅረብ

ባለ ፑኖ ፣ ቨ ውት በራሳ ው ወቨም በወጺላ ው አማካሪቹፔ መምራፔ መብ ው ችው። ሆ ም በማ ውም ጊዜ ቢሆት ዋ ው ባለ ፣ ቨ በአካል ት ቂርብ ምርታ ቤፔ ሊቨዝ ቨኖሏል። ምርታ ቤፔ ቨህትት ፔዕዛዝ ሊሰጎ ባሚኖሰው ባዋ ው ባለ ፣ ቨት መቅረብ ምጣ ም አስወላ ፂ ባሚቨብር በቂ ባሆት ምክቺቨፔ ሲቨ ጎ ም ችው። /65/1//

ምሣሴ፦ በባል ሚስፔ ባሎኖ ክርክር ጸተ ቢዎቷ አትቱ ባመዎ ፔ ጎ ቨቁውት በወጺል አማካሪቹፔ ቢቨቀርብ ሌላቾው ተ ቢ በወጺል ባቀረበውን ባመዎ ፔ ጎ ቨቁ ት ጎ ራጎ ር ሊቨብር ው ባሚኖል አሳማፖ ምክቺቨፔ ቢቨቅርብ ቾው ባሎኖ ጎ ቨቁ በወጺሉ አማካሪቹፔ ቨቀረበውት ተ ቢ በኖሎፔ በአካል ቀርቦ ሁቴ ውት ት ቨረ ጎ ሊጎ ቨቀው ቨኖሏል።

ጸላቨ ትተተመለጸተው ባዋ ው ባለ ፣ ቨ መቅርብ አስወላ ፂ በሆት ጊዜ ዳኛው ዋናው ባለጉዳይ በአካል እንደቀርብ ሊያዝ ይችላል። ዋ ው ባለ ፣ ቨ የፍርድ ቤቱ ትእዛዝ ደርሶት ሳቨቀርብ ጸቀረ ወጺሉ ቢቀርብም ትኪ ስለጸሣሽ ወቨም ተጸሣሽ አለመቅረብ ባተተት ው ታት ፯ ተወኛሚ ቨሆ ል።(77)

ክስ ለመስማት በተቀጠረበት ቀን ስመቅረብ ባሚቨስጸ ስው ውጎ .

1. ጾሣሽ ቨልቀረበው በበቂ ምክ ቨ ከሆነ

በ69(2) መሰረት ከሳሽ ክስ ለመስማት በተቀጠረበት ቀን ለመቅረብ ቨልኖሸው በበቂ ምክቿቨፔ መሆትት ዎ/ቤቱ ጸተቀበለው ባ ፖቿፔ ክምቨ ጂሣራ ሳብጸዎል ክርክሩት ት ቋጎ ል ብወቀታለ ል።

2. ጾሣሽ ቨልቀረበው በበቂ ምክ ቨ ካልሆ

ጾሣሽ በቀጎ ሮው ቀት ላለመቅረቡ ምክቿቨፔ ካላቀረበ ወብም ቨቀረበው ምክቿቨፔ ተቀባብትፔ ካላ ገፑ ባ ፖቿፔ ትዘብ ባተወሰክፔት ጂሣራ ጸዎሎ መዝ ቡት ማትቀሣቀስ ብኖሣል።

3. ተጾሣሽ ቀርቦ ጾሣሽ ባስመቅረቡ ምክ ቨ ክስ በ73 መሠረ ሲዘ

ተጾሣሽ ቀርቦ ባመችው መጎት በመወሰት ወብም ተጾሣሽ ሙሉ በሙሉ በመካቱ ምክቿቨፔ መዝ ቡ ጸተዘ በተመሣሣብ ጎ ብ ክስ መመስረፔ አብኖልም።/74/1/ ሆ ም ት ክሱ በተዘ ባትታ ወር ጊዜ ውስጎ መዝ ቡ ተጾዎ ክሱ ት ቋ ብለፔ ለመጎ ባቅ ብኖሣል። ጾሣሽ በቀ ሚው ቀጎ ሮ ቨልተ ገፀው በበቂ ምክቿቨፔ መሆትት ዎርታ ቤቱ ጸተረ ው ስለ ጂሣራ ስለ ሌሎኖ ወ ዎኖ ተ ቢውት ፔዕዛዝ በመስጎፔ ባተዘ ው መዝ ብ ት ጸወፔ ሊቨዝ ብኖሣል። 74/2/

4. ተጾሣሽ በሌለበ ጎ ብ ሲ ቨ

ክስ ለመስማት በተቀጠረበት ቀን በለመቅረቡ ምክኒያት በሌለበት እንኪታይ የተሰጠው ትዕዛዝ ሊነሳለት የሚችለው የሚከተሉትን ሁለት ነገሮች ያሞላ ማመልከቻ ማቅረብ ሲችል ብቻ ነው።

1. በቀኃ ብ ቀጎ ሮ መቅረብ አለበፔ
2. በቀ ሚው ቀጎ ሮ ቨልቀረበው በቂ ሆ በሚ መፔ ክል ምክቿቨፔ መሆትት ማስረ ፔ አለበፔ።

ተጾሣሽ ሁለቱት መስወር ኖ አሞል ሲ ፖ ዎ/ቤቱ በሌለበፔ ጎ ብ ት ቋ ተሰጎ ባትረውት ፔዕዛዝ ቨትሥለ ል። ሆ ም ተጾሣሽ በሌለበፔ ባተካሄቱፔ ክርክሮኖ ባተሰሙፔ ማስረ ዎኖ ባለበፔ ትተተሰሙ ብቆጎ ራል/72/።

በፌ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 72 ሳቢ ባሚተረ ው ተጸሣሽ ባ ባቡ መጎ ሪቨ ባተረሰው መሆትት ችው። መጎ ሪቨ ለተጸሣሹ ቨልተረሰው ወቨም ባ ባቡ በቂ ሊሰፖ በሚኖል ጊዜ ውስጎ ቨልተረሰው ጸሆት ቀታሞውትም በሌለበፔ ባተባለው በተ ቢ ምክቺቨፔ አልክረም ማለፔ ችው። በመሆትም ተጸሣሽ መጎ ሪቨ ባ ባቡ ካልተረሰው ክርክሩ በሚሰማበፔ በማ ወም ጊዜ ቀርቦ ፡ ብ ባለበፔ ት ሥማ መጎ ባቅት አቨጸለክልም።

5. በሌለበ ባተሰጎ ውሳ ኔ ስማስ ሣ ስለመጎ ባቅ

ተጸሣሹ በሌለበፔ ባተሰጎ ው ውሳኔ ተክ ክርክሩ ባለበፔ ት ቀጎ ል ለመጎ ባቅ ሁለት ነገሮች መሞላት አለባቸው፡--

1. አቤቱ ው ውሳኔው መሰጎ ቱት ባወቀ ባትታ ወር ውስጎ መቅረብ አለበፔ ት ሁም

2. መጎ ሪቨው በሚ ባ ቨልተረሰው ወቨም ክርክሩ ሊሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት ቀርቦ ለመጸራጸር ቨልናሸበፔት በቂ ምክቺቨፔ ማቅረብ አለበፔ።

   ሁለቱ መስወር ኖ ተሞልተው ሲ ገዙ በሌለበፔ ባተሰጎ ው ውሳኔ ተክ ክርክሩ ተጸሣሹ ባለበፔ ት ቀጎ ል ቭተረ ል። ተ ቢውት ጺሣራ ወ ም ተጸሣሹ ት ጸምል ፌ/ቤቱ ሊቨዝ ቭናሳል።

ፌ/ቤቱ ባተጸሣሸት አቤቱ ተቀባቭትፔ ቨለው ሆ ሲቨ ገፀው ተ በውት ጺሣራ ወቨም ወ ት ጸምል ለምንድነው የሚያደርገው ባሚለውት መመልጸቱ ጎ ቃሚ ችው። ፡ ብ ተጸሣሽ በሌለበፔ ባ ባው ተጸሣሽ ባ ባቡ መጎ ሪቨ ተርሶፔ በራሱ ምክቭፔ ጸሆት ምትም ትኪት ቨቀረበው ምክቭፔ አሳማፖ ቢሆትም ትኪት ጸሣሽ መጎ ሪቨውት ባ ባቡ በማታረሱ በክርክሩ ሂተፔም ወ ፌኖ በማውኃቱ ት ሁም ፡ ብ ተጸሣሹ ባለበፔ እነደዲታይ የሚታዘዝ ከሆነ በከሳእ ሌ ተጨማሪ ወጭ ት ቨወኃ ምክኒያተ ስለሚሆን የከሳሽን ወ ፌኖ ቨ ዘበ ጺሣራ መቆረጎ ፡ ተ ቢ ችው።

በሌላ በጾል ፡ ብ ተጸሣሽ በሌለበፔ ባ ባው ጸሣሽ መጎ ሪቨ ባለማድረሱ ወይም ለፔክክለቾው ሰው ባለማታረሱ ጸሆት ለችግሩ ምክኒያተ ከሳሽ ራሹ በመሆኑ ተጸሣሽ ጺሣራ ት ጸወል ማታረ ፡ ምክቭ ዊ አቨሆትም።

6. በርካ ተጸሣሾኖ ባሉበፔ ሁት

በርካ ተጸሣሾኖ ባሉበፔ ሁት አትቱ ተጸሣሽ በሌለበፔ ባተሰነው ውሣት ወቨም ብቨት ትተኽለፔ ያቀረበው ኅቨቁ ተቀባቨትፔ ማ ገዙ ቀርበው ላላመለከቱት ተከሳሾች አቨኸ ም። ሆ ም ተጸሣሾኖ ባ ቲ ባክርክር ተካዊቨ ሆችው መቅረባ ው አስወላ ፣ ሲሆት በአቤፔ ባብ አመልካኖትፔ ባተኾሣው ፔዕዛዝ ብቨት ባላመለካተቱም ተጸሣሾኖ ት ፣ኽ ቨ ዘዛል። ባላመለከቱት ተከሳሾች ላይ የተሰጠው ውሳኔ የሚነሳው በሌሎች ተከሳሾች ላይ የተሰጠው ውሳኔ ተጋባራዊ ማድረግ የማይቻል ሲሆን ነው። በወራሾች ላይ የሚቀርብ ክስን በምሳሌነት መውሰድ ይቻላል።በወራሾቹ ላይ የቀረበው ክስ አውራሻቸው በገባው ግዴታ ቢሆንና ጉዳያቸው በሌሉበት ከታየ በኃላ ከወራሾቹ አንዱ በሌለበት የተሰጠው ክስ እንዲነሳ አመልክቶ ከተፈቀደለት በሌሎቹ ተከሳሾች ለይ በተናጠል የሚፈጸም ፍርድ አይኖርም። በመሆኑም ሌሎችን ተከሳሾች የክርክሩ ተካፋይ ማድረጉ ተገቢ ነው።

7. ከሳሽ መጥሪያ ባለማድረሱ መዝገቡ ሲዘጋ

ከሳሽ ለተከሳሽ መጥሪያ ባግባቡ ባለማድረሱ መዝገቡ ከተዘጋ የዳኝነት ገንዘብ ከፍሎ መዝገቡ እንድንቀሳቀስ ማድረግ ይችላል።71(1)

በመ መሪቨው ባክስ መስሚቨ ሂዯፔ የሚከናወኑ ነገሮች

ተጸራካሪዎኖት ቾው ባሚመረምረው በመ መሪቨው ባክስ መስሚቨ ሂዯፔ ችው። በዎ/ብሔር በሙ ፔ ውስኅ ቨለውት አኅ ቃላቨ ሂዯፔ በሶስፔ ጸዎሎ ማባፔ ቨኖላል። ቨኸውም፣-

1. የአቤቱ ዋችና የሰነድ ማስረጃዎች ልውውጥ የሚደረግበት(pleading stage)
2. ክስ ባሚሰማበፔ (Trial stage)

3. ፍርድ ባሚሰጎበፔ ክፍል ብለት ጸምለት ል ቨ ው ትኖላለት። ሶስቱም ተረ ምኖ ሕ ፦ በሚጎ ቭቀው ሁቴ ካልተስተ ታ ወኃትና ምፔሐዊ ውሣቴ መስጎፔ ቨስ ራል። ባክስ መስማፔ ሂተፔ አትቱ አካል ባሆችው ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ባምፔሐፔሔር ሙ ፔ ዋ ምሰሶ ችው ተብሎ ሊወሰታ ቭናላል።

አጸራካሪው ትኅብ ትኅረው የሚወጡት፤ ክስ በመቃወሚቨ ውታቅ መሆት አለመሆት ባሚ ወቅበት እንዲሁም በታመኑ ጉዳዮችም ውሳኔ የመሰጠው በመ መሪቨ ተረ ክስ የመስማፔ ሂደት ነው። በዚሁ የክርክር ሂደት በተወሰት ተረ ባሙ ቱ ውጎፔ ወቲፔ ትተሚቨመራ ቁል ብሎ ይታያል ።ለዚህም ነው የመጀመሪያ ደረጃ ክስ መስማት ሂደትን ባግባቡ ከተጠቀምንበት በርካታ ተከራካሪ ወገኖች ጉዳየቸውን በአማራጭ የክርክር መፍቻ መንገድ እንዲጠቀሙ ይበረታታሉ ተብሎ የሚታመነው።

ጸቅርብ ጊዜ ወ ህ ባተወሰት ለውጎ ቨለ መሆት ቢ መትም ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ በሁሉም ምርታ ቤፔ ተዘንግቶ የነበረ ሂደት ነው ማለት ይቻላል።

ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔት ተ ባራዊ ስ ተር ባሚጸተሉፔት ቅተም ተጸተሎኖ መጸተል ቨስወል ል።

1. <u>ባባስ ፦ ቨ ማ ማረ ጎ</u>

ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ ባቃል ክርክር ባሚካሄታብፔ ሂተፔ ችው። በመሆትም ቀርቦ ስለ ክሱ ወቭም ስለመልሱ ባሚቨስረ ው ሰው ባለ ፦ ብ ወቭም ሕ ዊ ወጺሉ ስለመሆት ማረ ጎ ቨስወል ል።

ተጸሣሽ ባልቀረበበፔ ሌላ ሰው ቀርቦ ክሱት በሙሉ ወቭም በጸዋል ቢክታ በተጸሣሽ ላቭ ባማቭመለስ ፦ ፔ ቭተርሳል። ጸሣሽ ባልቀረበበፔ ሁቴ ጸሣሽ ትፖ ብሎ ባቀረበው ሰው ባሚቨቀርበው ክርክርም በተመሣሣቭ ሁቴ ባጸሣሽት መብፔ ባሚቨኃብብ ሊሆት ቭናላል። ትዘዚህ አቭትፔ ሁቴ ምኖ በተ ባር ቨ ጎ ሙ መሆትት በሥራ አ ኃ ሚ ማወቅ ተኖኟል።

በመሆትም ባለ ፦ ቦታ ወቭም ወጺሎኖ ው ራሳ ው ስለመቅረባ ው ባሚመለጸተው ባምርታ ቤቱ ሠራተኞ መ ወቂቨ ውት ወጺል ጸሆትም ውክል ውት ምር በጎ ትቃቂ ማረ ጎ አለበፔ።

2. ክስና መልስ ማንበብ

ባተጸራካሪዎኖ ማትትፔ ጸተረ ጎ በኋላ ዎ/ቤቱ ባጸሣሸት ክስ ቨነባል። ባተጸቦሸም መልስም ቀርቦ ጸሆት ቭክባል። ባተጸሣሸ መልስ አለመቅረቡ ዎ/ቤቱ ባክስ መስማፔ ሂተቱት ት ቭቀጎ ል ትቅዊፔ ሊሆት ትተማቭኖል ለማሳባፔ ችው ሕ ፦ ባተጸሣሸ መልስ ጸቀረበም ቭክባል ሲል በ ለኽ ባተት ው።

3. ተጸራካሪዎ ስለመመርመር

ጸኮ ሁዎ ክርክራ ው በመቅፔ ቾው ልኽ ቨልሆት ትሮኖ ራ ቀገቱት በመጎ ባቅ ባ መት የተካዱ ትሮኖ ትኣረው ት ወጎ ፦ ቨተረ ል።

ባተጸሣሸ መልስ አቀራረብ ፦ ቦት በ ልኮ ማመትት ወቭም መካቱት ባማቨሳብ ጸሆት ቾው በጸሣሸ ባተጎ ቀሰውት ዎሬ ትር በ ልኮ ባሚቨምት ወቭም ባሚክታ መሆትት ተከሳሸን በዝርዝር ጎ ብቆ የተድበሰበሱ ነገሮች እንዳይኖሩ ማድረግ የዳኛው ኃላፊነት ነው።

ትርት በዝርዝር በ ልኮ መካታ ተ ቢ መሆትት በመሸሸ መልክ ወቭም ባአካባቢ ሁቴ ውት ብኖ በመካታ ባተሰጎ መልስ ዎሬ ትሩት ትተ መካታ አይቆጠርም። በመሆኑም በአት ር ስልፔ በ ልኮ ትተተካተ ባማብቆጎር ትር ሁሉ ትተ መት ትተሚቆጎር ጸቁጎር 83፣235/1/ /2/ ተመልክቶ እናገኛለን ።

ሆ ም ጸላብ ባተመለጸቱፔ ሁቴ ዎኖ በተጸሣሸ መልስ ላብ በመ ባ ው ብኖ ፦ ብ ትተ መት ብቆጎራል ብሎ መሄታት ህ ፦ አብወቅታም። በተጸሣሸ መልስ ላብ ለኮ ቨልሆትፔ ትሮኖ በ241 መሠረፔ ቾው ተጸሣሸት ሲመረምር ቨት ትቱት ትኣብ አትሰ ሊጎ ብቀው ብ ባል። ተጸሣሸ ቾው ትሩት ትኣብራራ ሲጎ ብቀው በመሸሸ መልስ ጸሰጎ ወቭም በ ለኮ ካልካተ በቁጎር 83፣235 መሠረፔ ተጸሣሸ ባቀረበውት ዎሬ

ትር ት መት ሊቆነር ቭናሏል። ጸላቭ ለማባፔ ባተሞጸረው የቁጎር 83 235 ተወኞሚትፔ ተጸራካሪ ወ ኖ ጸተመረመሩ በኋላ የሚመጣ መሆትት ነው።

በሌላ በጽል ተጸሣሽ በጸሣሽ ጸተትሣው ምሬትር ው ሌሎኖ ትኅቦናት ካነኣ ም/ቤቱ ጸሣሽት ሊመረምረው ቭናሏል።

ለምሣሌ፡- ተጸሣሽ ክሱት በቭር ቭ ል ባሚል ክርክር ቢቭቀርብ ፣ ብ በቭር ባማይ ክበፔን ምክነቭፔ ት ቭስረ ለጸሣሽ አታል ቭሰኀ ዋል። ወይም ተከሳሽ ክስ ከቀረበበት የገንዘብ መጠን ውስጥ የተወሰነውን ክስ ከተመሰረተ በኃላ ከፍያለሁ የሚል ክርክር ካቀረበ ከሳሽን አዲስ የተነሳወን ፍሬነገር አስመልክቶ ፍርድ ቤቱ ሊጠየቀው ይችላል።

በመ መሪቭ ተረ ክስ መስማ ባ ው ቀ ስለመሆ፣

ባመ መሪቭ ተረ ክስ መስማፔ ባለ ፣ ቮኖ ባህ ባምሬ ትር ክርክራ ውት ባሚቭቀርቡበፔ አቭተሰም። ወቭም አት ትታ ኣኖ ትተሚቭተር ፣ፔ ባለ ፣ ቮኖ በኮሁም ቭቀረቡፔት ክርክር ት ቭብራሩ ባሚነቀመበፔ ሂተፔ አቭተሰም። ባመ መሪቭ ተረ ክስ መስማፔ ተጸራካሪዎኖ ባሚመረመሩበፔ ልኮ ቭልሆት ምሬትሮኖ ባሚብራሩበፔ ሂተፔ ነው።

በዚህ ሂተፔ ኀቭቂው ቾው ብኖ ነው። ራቀዥ ለ ብኀ አመሠራርፔ ቭነቅማል ባሚሉፔ ኀቭቂ ካላ ው ኀቭቂ ውት ለዳኛው አቅርበው ቾው ጸሌላቾው ወ ት ት ቭብራራ ባተነባቀው ትር ኀቃሚ ጸሆት ኀቭቂውት ራሱ ሊቭቀርበው ቭናሏል።በዚህ ሂደት ተከራካሪ ወገኖች ጉዳየቸውን ለመሰስረዳት የሚጠቅም ክርክር ለማቅረብም ሆነው ሌላኛውን ተከራካሪ ወገን ለመጠየቅ መብት የላቸውም።

ለዚህም ነው ባመ መሪቭ ተረ ክስ መስማፔ ባ ቾው ቀት ነው ባሚባለው።

ባመ መሪባ ተረ መቃወሚቭ ላቭ ብቭ መስን

ባመ መሪቭ ተረ መቃወሚቭ ወደ ዋ ው ባክስ ምሬ ትር ላለመ ባፔ በተጸሣሹ ባሚቀርብ ባክርክር አቭትፔ ነው።

በመ መሪቭ ተረ መቃወሚቭ ባሚቀርቡ ባመጸራጸሪቭ ትኅቦኖ፣

1. ማስረ ተቀብሎ ጸመመርመሩ ወቭም ምስክሮኖት ጸመስማቱ አስቀታሞ ምርታ ቤቱ በመ መሪቨ ተረ ለቀረበለፔ ማ ውም ተጸራካሪ ወ ት ላቀረበው መቃወሚቨ ውሣት መስነ ፔ አለበፔ።።

2. ማ ውም ተጸራካሪ ወ ት ጸዚህ ቀነ ሎ ባተመለጸተውት መቃወሚቨ በሚቨቀርብበፔ ቀት በዚህ ሕ በቁነ ር 245 ባተት ረው ታት ኃ ውተክሚ ባሚሆችው፣

   ሀ. ምርታ ቤቱ ትሩት ለመስማፔ ሥልኃ ት ባለውም በማለፔ መቃወሚቨ ሲቨቀርብ፣

   ለ. ክስ ባቀረበበፔ ፣ ቭ አስቀታሞ በምርታ ባተወሰት መሆችት ባሚ ልኮ መቃወሚቨ ሲቀርብ፣

   ሐ. ክስ ባቀረበበፔ ፣ ቭ በሌላ ምርታ ቤፔ ቀርቦ በክርክር ላቭ ቨለ መሆችት ባሚቨስረ መቃወሚቨ ሲቀርብ፣

   መ. አትተቾው ተጸራካሪ ወ ት በትሩ ባማቨ ባው መሆችት በመ ለኽ በ ፣ ብ ውስጎ ብ መጸራጸር አቭ ባውም በማለፔ መቃወሚቨ ሲቨቀርብ፣

   ሠ. ክሱ በቨር ባ ተ መሆችት ባሚ ልኮ መቃወሚቨ ሲቀርብ፣

   ረ. ወቭም ክሱ ባተቅለበፔ ት ር በሸም ል ቭ በስምምትፔ ባተወኸመ መሆችት ወቭም በ ርቅ ባተቀነ ረ መሆችት ባሚ ልኽ መቃወሚቨ ሲቀርብ ችው።።

3. በዚህ ቁነ ር ትተተት ረው ባቀረቡፔ መቃወሚቨዎኖ ጸአትታ በላቭ ሲሆች በተኖሽ መነ ት በ ሎ ተነ ቃለው ሁሉም መቅረብ አለባ ው።። መቅረብ ጸሚ ባ ው መቃወሚቨዎኖ ውስጎ ሳቭቀርቡ ባቀሩፔ ፔክክለቾውት ምርታ ለመስነ ፔ ባሚቨሰ ክሱ ጸሆት ባለ ፣ ብ ራሱ ሆት ብሎ ለማቅረብ ባለመወለ ትተተዋ ው ቭቆነ ራል።።

4. በዚህ ቁነ ር ባተት ረውት ታት ኃ መሠረፔ በማታረ ባክሱ አቀራረብ ፔክክለቾ ውት ዐ ርም አልተጸተለም በማለፔ መቃወሚቨ ለማቅረብ አቭኖልም

ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨዎኖ ሰዋ ክርክር ወቭም ባተወሳሰበ ማስረ መሰማፔን ባሚነ ቭቅ ሂደት አይደለም።። ቭልቁትም በቀላሉ በቃል ማኃ ሪቨ ወቭም የተጠየቀውን ምሬት ር ለማስረ ፔ ባሚችሉ የሰነድ ማስረ ምኖት በማቅረብ ወ ቨው ብቭት ሊሰነ ባ ው የሚችሉ ጉዳዮች ናቸው።።

ስምሣሴ ዎርታ ቤቱ ብሔራዊ ባ ፖቲፔ ሥልኃት፣ ባሥር ትር ሥልኃት ወቭም ባክልል ሥልኃት ባለውም ባሚል መቃወሚቨ ሊቀርብ ቭኖሣል። ባዎርታ ቤፔ ስልኃትት በተመለጸተ ባሚቀርቡ ፡ ቮኖ አብዛኣቷት ዎርታ ቤቱ መዝ ቡ ትተተጸወተ በ231 መሠረፔ ማመልጸኖው ተቀባቭትፔ ባለውም ብሎ ሊዘ ው ቭኖሣል። በተለቭ ባሥር ትር ሥልኃት በተመለጸተ ዎርታ ቤቱ ሥልኃት ባሌለው መሆችት ባወቀ በማ ው ባሙ ፔ ሂተፔ ተረ ውታቅ ሊቨተር ው ቭኖሣል።

ዎርታ ቤቱ ፡ ቮት ለማባፔ ሥልኃት ባሌለው መሆችት መቃወሚቨ ከቀረበበትም ባክሱት ዎሬትር ህ ፡ት በማ ዘብ ወ ፗቨው ብይት ሊሰኅበፔ ባሚኖል ቀላል ትር ችው። ቭህትት ለመወሰት ቀኅሮ መለወኅት ባሚኅ ቭቅ አቭተሰም።

ክስ ባቀረበበፔ ፡ ቭ አስቀታሞ በዎርታ ባተወሰት ችው ወቭም ክሰ ባቀረበበፔ ፡ ቭ በሌላ ዎ/ቤፔ ቀርቦ በክርክር ላቭ ችው ባሚል መቃወሚቨ ጸቀረበም በተመሣሣቭ ፡ ቭ ውሳቴ ስለመሰኅቱ ወቭም ተመሣሣቭ ፡ ቭ ቀርቦ ባ ባ ስለመሆት ማስረ ጸቀረበ ወቭም ዎ/ቤቱ ባተኅቀሱፔት ዎሬትሮኖ ባለ ፡ ቮኖት ሲመረምር ጸተረሰበፔ ወ ፗቨው ብቭት መስኅፔ ባማቭኖልበፔ ምክቺቨፔ ባለም።

ጸላቭ በተኅቀሱት ፡ ቮኖ መቃወሚቨ ባሚቨቀርብ ወ ት ማስረ ዎቷ በ ትተሚ ሩ ቭ መ ል። የሰነድ ማስረጃውች በሙሉ ክስ ለመስማት ከተቀጠረበት ቀን ቀደም ብለው ወይም እጂግ ቢዘገይ ክስ ሊሰማ በተቀ ጠረበት ቀን መቅረብ አለባቸው።(137) ይህ ከሆነ ደግም ተከራካሪ ወገኖችም ሆነ ዳኛው ማስረጃዋቹን ክስ ለመስማት በተቀጠረበት ቀን ሲመጡ ቀድመው ያዮቸው፤ ያጠኖቸውና የተዘጋጁባቸው በመሆኑ ማስረጃወቹንና ክርክሩን መሰረት አድርጎ ለመወስን ከባድ አይሆንም። ከላይ ለማሳየት እንደተሞከረው የሰነድ ማስረጃውች እጂግ ቢዘገይ የመጀመሪያ ደረጃ ክስ ለመስማት ከተቀጠረው ቀን ቀድመው መቅረብ አለባቸው።ሕጉ የመጠይቀው ይሕን ሆኖ እያለ ማስረ ዎቹን ሳቨቀርብ ፗዜ ለመዎ ፔ ብኖ አሉ ባተባሉ መቃወሚቨዎኖ ባሚቨቀርቡ ተጸሣሾኖት ዎርታ ቤቱ ተጸራካሪ ወ ኖት ሲመረምር ሀቁት ት ፗወኃ በማታረ ሌላ ማስረ ማቅረብ ሳቨስወል ው ወ ፗቨው ብቭት መስኅፔ መኖል አለበፔ።

ጸሣሽ በትሩ አቨ ባወም ባሚል መቃወሚቨ ሊቨቀርብ ቭኖሣል። በቁጎር 33/2/ ላቭ ትተተመለጸተው አትታ ሰው ጸሣሽ ሊሆት ባሚኖለው ለክሱ ምክቺቨፔ በሆችው ሀብፔ ላቭ ጎቅም ወቭም መብፔ ቨለው መሆችት ሰያስረ ብኖ ችው። ቭህ መብፔ ቨለው መሆችት ዎርታ ቤቱ ክሱ ትተቀረበ መዝ ቡት ሲመረምር ቨኃራል ተብሎ ቭ መ ል።

ቭህ ሳቭሆት ቀር ፦ ብ በመቃወሚቨትፔ ሲቀርብም ጸሣሽ ክስ በቀረበበፔ ፦ ቭ ላቭ ቨለው ጎ ቅም ወቭም መብፔ ት ፈቨሳቭ ት ፈቨስረ ታል በመስጎ ፔ ወ ፈቨው ብቭት መስጎ ፔ ቭኖሣል።

ባቭር ጎ ቨቁም ሌላው በመቃወሚቨትፔ ሊቀርብ ባሚኖል ክርክር ነው። በሀ ራኖት ባህ ስርዓፔ ተጸሣሽ ቭር ት አትስ ካልተጸራጸረ ባጸሣሽ መብፔ በቭር አብ ታም። ተጸሣሽ ክሱ በቭር ውታቅ መሆት አለበፔ ባሚል ክርክር ካቸሣ ተጸሣሽ ት ለውም ቭር መቆጎር ጸሚ ምርበፔ ቀት አትስ ክስ ስጸ ቀረበበፔ ቀት ታረስ ሲ ሰብ ፦ ብ በቭር ቀሪ የሚሆን ሆ ጸተ ዠ ምርታ ቤቱ ተጸራካሪዎቷት ሲመረምር ከሳሽቭር ት ባሚቨቋርጡ ትሮኖ/ጹት ኖ/ መ ራ ውት ካላስረ በስተቀር ፦ ብ በቭር ቭቋረኃል ተብሎ ወ ፈው መበባት አለበፔ። ቭር ት ባሚቨቋርጎ ትር ስለመ ሩ ራቀዠ በቃል ጸተማመት ወቭም ጸሣሽ ቭኽትት ባሚቨስረ ማስረ ካቀረበ ፦ ብ በቭር ምክትቨፔ ትተማቭቋረጎ ወ ፈቨው ብቭት ሊሰጎ በፔ ቭኖሣል።

በሌላ በመቃወሚቨትፔ ባሚቀርበው ቸጎ ብ ለክስ ምክቿቨፔ ባሆትው ፦ ቭ በሸም ል ቭ ውሳት ማ ገዙ ወቭም በሸም ል ባ ባ ወቭም ለመ ባፔ ቀጎሮ ባተቨዘለፔ መሆት ነው።

ቭህ ዎሬትር በቀላሉ በማስረ ሊረ ጎ ባሚኖል ትር ነው። መቃወሚቨውት ቨቀረበው ተጸሣሽ ዎሬትሮኖት ባሚቨሰረቱ ማስረ ዎኖት ጸመልሱ ር አቨቭዞ ማቅረብ ቭጎ በቅበ ል። ቨቀረበውት መቃወሚቨ ባሚቨስረ ማስረ አቨቭዞ ካላቀረበ ወቭም ስለማቅረቡ አሳማፖ ባሚል በቂ ምክቿቨፔ ካላሳቫ በስተቀር ዎርታ ቤቱ ፈዜ ለመ ዛፔ ባሚቀርቡ ተ ቢ ቨልሆት ክርክሮኖት ማስተ ታ ባለበፔም።

ጸላቭ በተመለጸተው ሁት መቃወሚቨዋቹን ማብራራፔ ያስወለ ው ስለመቃወሚቨዎቷ ቭዘትና አበያየን ውቀፔ ለማስ በጎ አቨቭተሉም። መቃወሚቨዎቷት በመዘርዘር ባመቀወሚቨዎቷት ቭዘፔና በመቃወሚቨዎቷ ላቭ ብቭት ለመስጎ ፔ መኃራፔ ቨላባ ውት ትሮኖ ባማስረ ዎቷት አቨቸፔ በጸዋል ለማሳባፔ ባተሞጸረው በመቃወሚቨዎቷ ላቭ ባክስ መስማት ሂተፔ በተካሄብፔ ቀት ወ ፈቨው ብቭት መስጎ ፔ ባሚቻል መሆትት ፤ በዕለቱ ብቭት መስጎ ፔ ካልተኖሰም በአ ር ቀጎሮ ብቭት መስጎ ፔ ትተሚኖል ለማሳባፔ ነው።

በ ም መሠረ ስስሚሰጎ ምርታ

ተጸሣሽ በመጸላጸቨ መልስ ወቭም በሌላ መት ታ ባተጸሰሰበፔት ጎ ቭ በጸዋል ወቭም በሙሉ ካመት ወቭም በ241 መሠረፔ በሚተረ ው ምርመራ ተጸሣሽ ባ ምትፔ ቃሉት ጸሰጎ በጸሣሽ ጎ ቨቂ ምርታ ቤቱ በ መትው መጎ ት ውሳቴ ሊሰጎ ቭ ባሉ። ሌሎኖ ባሚኃሩ ትሮኖ ቢ ሩም ትኪት ምርታ ቤቱ ወ ፗቨው ውሳቴ መስጎ ፔ ቭጎ በቅበ ል።

ስምሣሌ፡- ጸሣሽ ብር 100,000 ለተጸሣሽ አበታሬቨለሁ ጸሣሽ ብታሩት መመለስ በትክረበፔ ቀት አልመለስም በመሆትም ወ ጺሣራ ምሮ ቭክወለፖ ባሚል መልስ ቢቨቀርብ ተጸሣሽ ብታሩት መውሰቱት አም ብር 40,000 ጸምቨለው ባሚል ክርክር ቢቨቀርብ ጸሣሽ ባ መትው ብር 60,000 ት ፗወለው መጎ ባቅ ቭኖሣል። ምርታቤቱም ቀሪውት ብር 40,000 ት ፗሁም ወ ጺሣራት አስመልክ ባቀረቡፔት ክርክሮኖ አስመልክ ማኃራፔ ቨለበፔ ቢሆትም ባ መትው ብር 60,000 ት ፗጸምል ወ ፗቨው መወሰት አለበፔ።

በምርታ ቤፔ ጸሚቀርቡ ክርክሮኖ በሥራ ተሞክሮ መ ትዘብ ባተኖለው ሙሉ በሙሉ ባሚካታ ጎ ቮኖ በኃም ጎ ቂፔ ው። ጸአብዛቾው ጎ ቭ መ ትዘብ ባሚኖለው ጸዋል ፖትፔ ሊሰጎ ባ ው ባሚኖሉ በርካ ትሮኖ ቨሉ መሆትት ትው። በ ዝህ ጎ ቮኖ ላቭ ክስ ትተተሰማ ውሳቴ መስጎ ፔ ጸተኖለ በማስረ ባሚጎ ራው ትር በ ጎ ቮኖ ቁጎ ርም ሆት በማስረ ው አቭትፔም ውስት ት ቭሆት ጸማታረ ጎም በተ ማሪ ተጸራካሪ ወ ኖ ጎ ቨ ውት በስምምትፔ ት ፗ ርሱ ቨበረታታል።

በመሆትም በ ምትፔ መሠረፔ ባሚሰጎ ምርታ ጸላቭ ለማሳባፔ ትተተሞጸረው ሦስፔ ዋ ዋ ጎ ቅሞኖ አሉፔ ማለፔ ቭኖሣል።

1. ጸሣሽ ወኃት ምፔሕ ት ፗቨ ፖ ቭረ ል።
2. ወተ ዋ ው ክርክር ባሚሄቱፔ ባመዝ ብ ቁጎ ሮኖም ሆትባትታ ጎ ቭ ባሚሰሙ ማስረ ምኖ ቁጎ ርት ቭቀትሣል።
3. ጸዋል ውሳቴ ጸተሰጎ ው አወሻሙ ወ ፗቨው ትተሚቀጎ ል ስለሚቨውቁ በስምምትፔ ጎ ቨ ውት ለመ ረስ ቭበረ ሉ።

ባ ር ብጎ ስለመቐዝ

ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚያ ላይ ብይኔ ጸተሰጎ በኋላ ምርታ ቤቱ ራ ቀዥ ቨልተስማሙበፔት ትኅ ቦኖ መለባፔ አለበፔ።

ብጎ ማለፔ ለ ፦ ቭ አወሳሰት ባሚረ ባለ ፦ ቮኖ ቨልተ ባቡበፔ ባዎሬ ትር /ወቭም/ ባሕ ትኅ ብ ኀው /246/። ባትር ብጎ ባሚመሠረተው አትተቐው ተጸራካሪ ወ ት ቨመኀው ባሕ ወቭም ዎሬ ትር አ ባብ ሌላው ተጸራካሪ ወ ት ጸካተው ኀው። 246 /1/

ተጸራካሪ ወ ኖ ቨልተስማሙባ ው ትሮኖ በሙሉ ብጎ ቭሆ ሉ ማለፔ አቭተለም በ ብጎ ትፔ ባሚቨዙፔ ለ ፦ ብ አ ባብትፔ ቨላ ው (material propositions) ሲሆት ብኖ ኀው። ለ ፦ ብ አ ባብትፔ ቨለው (material propositions) ማለፔ ባጸሣሽት መብፔ ለመመሥረፔ ባሚቨስኖለው ወቭም ለተጸሣሽ መጸላጸቨ ለመሆት ባሚኖል ማ ውም ባሕ ወቭም በማስረ ባተተ ወ ዎሬ ትር ማለፔ ኀው። /247/

ምርታ ቤፔ ብጎ ለመመሥረፔ ባሚኖለው፣

1/ ጸቀረበው ክስ መልስ
2/ ጸቀረቡፔ ባኮ ሁዎ ማስረ ዎኖ
3/ በ241 መሠረፔ ባሚተረ ው ምርመራ ኀው

ብጎ ለመመሥረፔ ዎ/ቤፔ ስለ ፦ ብ በቂ ውቀፔ ሊ ረው ቭ ባል። በበቂ መረ ላቭ ቨልተመሠረተ ጭብጥ ምፔሕት ሊቨቑቷል ወቭም / / ሂተቱት ጸሚወለ ው ፟ዜ በላቭ ት ፟ወስታ ሊቨተር ው ቭኖላል።

በመሆትም ምርታ ቤፔ ብጎ ለመመስረፔ ጸቀረበው ባኮ ሁዎ ክርክር ማስረ ት ፟ሁም በ241 መሠረፔ ጸተተረ ው ማኃራፔ በተ ማሪ አስወላ ፟ ሆ ጸተ ዥ ስለ ፦ ብ ውቀፔ ቨላ ውት ሰዎኖ ማስረ ዎኖ ት ፟ቀርቡለፔ መጎ ባቅ አለበፔ። /249/

ምርታ ቤፔ ባቨዘው ብጎ ፔክክለቾ ብጎ አለመሆትት ጸተረ ወቭም መቨዝ ቨለበፔ ተ ማሪ ብጎ መ ሩት ሲረ ብጎ ት ሊቀቭረው ቭኖላል። ጸላቭ

ትተተመለጸተው ባ ብ ኖ መቀቨባር ወ ት ሊ ምር ፈዜት ሊቨባክት ስለሚኖል በ ብኀ አመሠራረፔ ላቭ ኀ ትቃቂ ቭን ብቃል።

ክስ በቀረበበ ባህብ መን ላቭ ክርክር ሲ ሣ

ባክርክሩ መን ት መ ወቅ ባዎርታ ቤቱት ባሥረ-ትር ስልኃ ትም ሆት ፔክክለቾ ዎፔሕ ለመስን ፔ ን ቃሚ ችው። በመሆትም ተጸሣሽ ጸሣሽ ቨቀረበው ለክርክሩ ምክትቨፔ ባሆትው ት ር ምፔ አትሏል ውቭም በዝ ል ባሚል መቃወሚቨ ካቀረበ ብኀ ጸመመሥረቱ በዋፔ ባ ምቱ ፦ ብ ልባፔ ሊቨ ፖ ብ ባል። የንብረት ግምት መጠን ከተከራካሪ ወገኖች መብት እና ጥቅም ባሻገር የፍርድ ቤትን የሥረነገር ስልጣን ለመወሰንና ለዳኝነት የሚከፈለውን ገንዘብ መጥ ለመወሰንም ያለውን ጠቀሜታ መዘንጋት አይገባም።ለዚሕም ነው በቁጥር 250 ጥብጥ ከመመስረቱ በፊት የንብረት ግምት መሰራት አለበት የሚለው። በመሆኑም ባትብረቱት ምፔ ባሚቨሳውቅ በ132 ውቭም 136 ምፔክ ኣ ኖት በመሾም ወቭም ትብረፔ ለመረጸብ ውቀቱ ቨለውት ባለሞቨ በማዘዝ ባትብረቱ ምፔ ት ፈ ወቅ ማታረ አለበፔ።

ጸትብረፔ ምፔ ር በተቨቨዘ ባሚትሣው አጸራካሪ ትኣ ብ ባማስ መኖ ውት ወ ማት ቭኖል ባሚል ችው። ትብረቱ አት ትታ ኣ ኖ ባትብረቱት ምፔ ባተቃወመው ወ ት ለ ምፔ ባወኃ ውት ወ መኖል አለበፔ ባሚል ክርክር ሲቨቀርቡ በሌላ በጽል ባትብረፔ ምፔም ሆት ማ ውትም ት ር ባማስረ ፔ ቲ ቨለበፔ ባ ምቱት መን ት ባን ቀሰው ወ ት መሆት አለበፔ ባሚል አቋም ቨላ ው ኣ ኖ ሌሎ ኖ ባሕ ባለሞቨዎ ኖ አሉ። ባትብረፔ ምፔ መን ት አጸራካሪ ሲሆት ማስረ ፔ ቨለበፔ ባ ምቱ መን ት ቭኸት ቨህል ችው ባሚለው ወ ት ችው። ባትብረቱት ምፔ በክሱ ማመልጸኖ ላቭ ጸሣሽ ሲን ቅስ ባ ምቱት መን ት ባሚቨስረ ማስረ አቨቭዞ ጸቀረበ ባማስረ ፔ ሸክሙት ተወኀ ል። ባቀረበውት ማስረ ት ባማፍረስ ቲ ባተጸሣሽ ስለሚሆት ተጸሣሽ በራሱ ወ ት ፈስ ምፔ ዎ/ቤቱት ሊን ቭቅ ቭኖላል። ሆ ም ጸሣሽ በክሱ ማመልጸኖ ላቭ ባትብረቱ ምፔ በማስረ ሳያሰተ ዎ ጸቀረበ ተጸሣሽ ምቱት ጸተቃወመው ጸሣሽ በማመልጸኖው ላቭ ባን ቀሰው ባ ምፔ መን ት ፔክክል መሆትት ባማስረ ፔ ሸክም ስላለበፔ ወ ውትም መኖል ቨለበፔ ጸሣሽ ራሱ ችው።

ተጸሣሽ በሌለበ ስለሚሰጎ ውሣ፡

ክርክሩ ትዘሰማ በተቀጠረበት ቀት ተጸሣሽ ካልቀረበ ፦ ብ በሌለበፔ ቭ ቨል። ክስ ባሚሰማበፔ ቀት ተጸሣሽ መልስት ቭዞ ባሚቀርብበፔ ቀት ቭው ወቨስ ባመ መሪቨ ተረ ክስ ለመስማፔ ባሚቀነሩበፔ ቀት ባሚለው አጸራካሪ ሆ መቆባቱ ቭ ወቃል። ሆ ም ባወቲራል ነቅላቭ ዎ/ቤፔ በመ/ቁ 184 አ ወርኃሣ ተሰ መለሰ ተካ በተጸራጸሩበፔ መዝ ብ ባብላ ታምኽበሰነው ውሣት

« .....ክስ ባመስማፔ ቀት ቀነሮ ባተጸሣሽ ባኽሁዎ መልስ ለመበቀል ጸሚሰነው ቀት ቀነሮ ባተለቫ ቭው። በመሆትም ክርክር በሚስማበፔ ወቅፔ ተወክሚ ትኂየት ከባተተት ፦ፔ ተትቦኖ ባተለቫ ባህሪ አላማ ባለው መልስ ባመበቀል ቀት ቀነሮ ተወክሚ ማታረ አ ባብትፔ ባለውም .....»

« ..... አትታ ፦ ቭ ባተጸሣሸት መልስ ለመቀበል በተቀነረበፔ ቀት ጸሣሽ ወቨም ተጸሣሽ ቨልቀረቡ ትዘየት ዎርታ ቤቱ ፔዕዛዝ መስነፔ ባሚ ባው በዚሁ ታት ኌ (199 (1) መሠረፔ ቭው» ብሎል።

ጸዚህ ባሰበር ኖሎፔ ውሣት መ ትዘብ ባሚኖሰው ተጸሣሽ በሌለበፔ ፦ ብ ትኂ ቭ ባሚ ዘዘው ተጸሣሹ ክስ ለመስማፔ በተቀነረበፔ ቀት ሳቨቀርብ ጸቀረ ነው። ተከሳሽ መልስ ይዞ ካልቀረበ መልስ የማቅረብ መብቱን ለጠቀም እንዳልፈለገ በመቁጠር ወደ ቀጣዩ ሂደት ከማለፍ በስተቀር ጉዳዩ ተከሳሽ በሌለበት እንዲታይ ማድረጉ ከሕጉ ግልጽ ድንጋጌ ጋር አይጣጣምም።(199)

ክስት ስለመተው በስምምፔ ፦ ቭት ስለመ ረስ

ክስን ስለማቋረጎ ስለ ታርታር

ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ ዋ ቡ ለ ዋው ባክስ መሰማፔ ሂተፔ ሁት ዎኖት ማመኖ ፔ እንደሆነ በተደጋጋሚ ተገልጸል።

በመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ በተመኑ ፦ ዮች ላቭ ጸዋል ውሣት ቭሰኃል። ውሣት ባሚነ ቭቁፔ ብ ኖም ትኳረው ቭወኃሉ። ኌ ለማራዘም ተብለው ባቀረቡ ክርክሮኖ አ ባብትፔ ባሌላ ው ባ ሰበውት አላማ ትደማያሳከ ተጸራካሪዎኖ

በመጠኑም ቢሆን ይገነዘባሉ። ቭህ ሲሆት ተጸራካሪዎቷ ባክርክራ ውት ሚዛት በቅነ መረ ፔ ቭ ምራሉ። ጸሣሽ ክሱ በወለ ው መነ ት ባሚቨዋኃው ጸሆት ጸወ ሁ ለመተው ወቭም ለመተራተር ዝ ቭሆ ል ተጸሣሾኖም ቨቀረበው መጸላጸቨ ቨሰበውን ብ ባማቨሳካለፔ ጸሆትበ ርቅ ወቭም በ ል ል ነ ብት ለመምራፔ ቭ ተ ል።

ጸሣሽ ጸውሣት በዋፔ በማ ውም ዚዜ ጸተጸሣሾቷ ውስጎ መር ወቭም በሁሉም ተጸሣሾኖ ላቭ ባቀረበውት ክስ ማትሣፔ ቭናላሉ። 278(1)

ሆ ም ጸሣሽ ክሱት ጸምርታ ቤፔ ወቃቱ አ ፖ ወቭም ሣቨ ፖ ሊቨትሣ ቭናል። ጸምርታ ቤፔ ወቃታ ማ ገዙ ትተትሩ ሁት በሙሉ ወቭም በጸዋል በተወሰት ነ ቭ አ ዚስ ክስ ለማቅረብ ባሚቨስናል መብፔ ያስገኝለታል። ሆ ም ቨለወቃታ ክሱት ካትሳ በተመሣሣቭ ነ ቭ አ ዚስ ክስ ባማቅረብ መብፔ አቭ ረውም።

በ ርቅ ወቭም በ ል ል ነ ቭት ስለመ ረስ

ክርክሩ በማ ውም ተረ በሚ ፖሸፔ ዚዜ ተጸራካሪ ወ ኖ በራሳ ው ወቃታ ወቭም በምርታ ቤቱ አሳሳቢትፔ ጸምርታ ቤቱ ውስጎ ወቭም ው ነ ቨ ውት በ ርቅ ወቭም በ ል ል ለመወሸም ቭናላሉ። ቭበረ ሉም።

ምርታ ቤፔ ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ በሚቨጸ ውትብፔ ወቅፔ ጸሚነ በቁበፔ ትሮኖ ውስጎ አትቱ ተጸራካሪ ወ ኖ ነ ቨ ውት በ ርቅ ወቭም በታርታር ት ዚውቱ ማታረ ቭው። ተጸራካሪ ወ ኖ ነ ቨ ውት በሰጎ መቀበል መርህ ጸወሸሙ ወተ ዋ ው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ባሚሄቱፔ ነ ቮኖ ቁጎር መቀቭ ቭናላሉ። ተጸራካሪ ወ ኖ ጉዳያቸውን በ ርቅ ወቭም በ ል ል ከጨረሱ በክርክሩ መራዘም ምክትቨፔ ማስረ ለማቅረብ ጸሚቨወነ ፔ ተ ማሪ ወ ጸመ ውም በተ ማሪ መልካም ትባቱት ውትም ጎ ብቀው መቀጎ ል ቭናላሉ።

በመሆትም ጸላቭ ትተተመለጸተው ኣ ኖ በመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ ላቭ ተጸራካሪ ወ ኖት በጎ ትቃቁ ከመመርመሩ፣ በመ መሪቨ ተረ መቃወማ ውት

ወ ፲ው ከመበባኑ፤ በ መት ፡ ፕኖ ላብ ውሣት ወዲያው ከሰጡና በማስረ መንነር ብለባ ውት አ ባብትፔ ብላ ውት ብ ኖ መለየት ክቻሉ ተከራካሪ ወገኖች ጉዳያቸውን በስምምነት ለመጨረስ ይበረታታሉ፡፡ከዚሕ በተጨማሪም ተጸራካሪ ወ ኖ ፡ ብ ውት በ ርቅ በ ል ል ት ፲ወቱ በ ብት ትቱ ፡ ብ ማስታወስና ማበረታታት ከዳኛው የጠበቃል፡፡

የተከራካሪ ወገኖ ጉዳያቸውን በዕርቅና በድርድር መጨረሳቸው ለተከራካሪወገኖች ብቻ ስይሆን ለፍርድ ቤትም ጭምር እጅግ በጣም ጠቃሚ ነው፡፡ሁሉም ጉዳይ በክስ መስማት ሂደት የሚያልፍ ከሆነ ፍርድ ቤቶች የሚፈለግባቸውን ያህል ፈጣን፤ ውጤታማና ውጭ ቆጣቢ ሊሆኑ አይችሉም፡፡

በመሆኑም ተጸራካሪ ወ ኖ ጉዳየቸውን በስምምነት እንዲጠርሱ ከማበረታታት በተጨማሪ በራሳ ው ተቸሸሸፔ ወብም በዎርታ ቤቱ አሳሳቢፔ ፡ ብ ውት በስምምፔ ርሰው ሲቀርቡም ስምምፔቱ ለሕ ለሞራል ባማብቃረት ጸሆት ስምምፔቱት በማኽዘቅ ጸመዝ ቡ ር ት ፲ቨዝ መተረ አለበፔ፡፡ በስምምፔ መሠረፔ ት ፲ወኘም ጎ ብቁ ጸቀረበም ትቱ ትሩ ሁት ፔዕዛዝ ወይም ዎርታ ቤቱ መስጎ ፔ አለበፔ፡፡ 227 (2)

ክስ መስማ

ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ ዓላማ በዋ ፔ ለዋ ው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ሁት ዎኖ ባማመኖ ፔ ፔው፡፡ በዚሁ ክስ መስማፔ ተረ በመቃወሚብ ባሚወታቀው ክስ ውታቆ፤በ መት ፡ ፕኖ ላብ ት ፲ሁም ተ ማሪ ማስረ በማብወል ፡ ትጎ ቦኖ ላብ ውሣት ተሰጎ ፤ክርክሩ ስለሚብዋኃ ው ወብም በሌላ ምክንብፔ ክሱት መ ዌፔ ባማብወል ፡ ወ ኖ በ ርቅ ወብም በ ል ል ፡ ብ ውት ወፔተው ወብም ጸሣሽ ክሱት አንስ በማስረ መኃራፔ ብለበፔ ባተወሰት ፡ ብ ብኖ ፔው ወተ ባክስ መስማፔ ተረ ባሚሸ ሩፔ፡፡

ክስ መስማፔ (Trial) ማለፔ በክሱ ላብ ባተብዘውት ብጎ ለመወሰት የሚረዱ ማስረጃዎች (ምስክሮች እና/ወይም) ኤክስፐርቶች) የሚቀርቡበትና አከራካሪ የሆኑ ሕጎች ላይ ክርክር የመደመጠበት ባክርክር ተረ ፔው፡፡ ጸላብ ትተተመለጸተው በዚህ ተረ ላብ ባሚቀርቡፔ ፡ ፕኖ በተናሽ መነት በመዝ ብ ቁጎርም ሆት በሚሰማው ባማስረ

መን ት ውስት ሊሆት ቭ ባል። ቭህም ሊሆት ባሚ ናስለው ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ሂተፔ (first hearing) ውን፣ ማ ሥራ መሥራፔ ጸተ ናስለ ብኖ ችው።

ባማስረ አቭት ኖ አቀራረባ ው ውን፣ ኖ ውት በጎ ትቃቂ ማወቅ ጸአትቱ ቾ ባሚ ጎበቅ ውቀፔ ክህሎፔ ችው። አብዛኣ ታ በማስረ ሕ ባሚካተቱ ስለሆት በዚህ ኮሁ ም ባብዛቾው ጸምስክሮኖ አቀራረብ ምርመራ ላቭ ለማተኮር ቭሞክራል።

<u>ስስ ምስክር</u>

<u>ምስክር ለመሆት ብቃፔ</u> (competency of wetness to testify)

በመርህ ተረ ማትም ሰው ምስክር መሆት ቭናሳል። በበርካ ሀ ሮኖ ቨለው ልምታም ሕ ም ባሚቨሳባው ቭኸው ችው። ሆ ም በልብ ምክኒያቶች ባመመስጸር ናሎ ው ባተ ተብላ ው ሰም ኖ ቭ ራሉ። ለምሳሌ በኽኑ ስራፔ ባተቀነ ሰም ኖ በተ ማሪ ቅኃ ፔነት ምስክር ጸመሆት ለተወሰት ጊዜ ሊ ተብ እንደሚችል በወንጀል ህግ ቅጥር 123 ላይ ተመልክቶል።ምስክር ለመሆን ብቃት ያለው ማን ነው የሚለው በማስረጃ ህግ በሰፊው መታየት ያለበት ሲለሆነ በዚህ ጽሁፍ በሰፊው መዳሰሱ ጠቀሜታ ያለው ሆኖ አልተገኘም። ሆኖም የመመስከር ብቃትን በተመለከተ በተደጋገሚ የሚነሳው ሕጻናትና አእምሮቸው ያልተሰሰተካከሉ ሰውችን የሚመለከተው ጉዳይ ላይ የተወሰነ ነገር ማለቱ ጠቃሚ ነው።

ሕኻ ፔ ወቭም አ ምሮአ ው ቨልተስተካጸሉ ሰም ኖ በሞ ዚፔ አስተ ተር ሥር መሆ ውት በማስረ ፔ ብኖ ምስክር መሆት አቭናሉም ማለፔ አቭናልም። ለምሣሌ ባሕኻ ፔ ታማ ምትም ቭሁት ምት ሀሳቡት በ ልኽ ማስረ ፔ ጸናለና ውትፔ ሀሰፔት መለባፔ ባሚናል ስጸሆት ታረስ ምስክር ለመሆት ብቃፔ ባለህም ብሎ ለመመለስ ባሀ ራኖት ባሕ ሥርዓፔ አቭወቅታም።

ጎ ትቃቂ ባሚሻው ትኣ ብ ምስክር ለመሆት ባናሉ ሰም ኖ ሁሉ ባሰነ ፔ ባምስክርትፔ ቃል ጽል ሚዛት ቭተዊል ማለፔ አለመሆትት ችው።

ስምስክሮ መጎሪቨ ስስመሳክ

ተጸራካሪ ወ ኖ በ223/1/ሀ/ በ234 /1/ ላቭ በተመለጸተው ሁቴ ምስክሮኖናት ው ቨሏ ው ሰዎኖ ዘርዝረው ማቅረብ አለባ ው። በምስክርቸፔ ባተቆነሩ ሰዎኖ ክስ ለመስማፔ በተቀነረበፔ ቀት ባተጸራካሪ ወ ኖ ጸዎርታ ቤፔ መጎሪቨ ት ላክላ ው በማታረ ወቭም ቨለ መጎሪቨ ሊቨቀርቦአ ው ቭናሟሉ። /113/

ተጸራካሪ ወ ኖ በዎርታ ቤፔ ፔዕዘዝ ምስክሮች ት ነሩላ ው ጸወለ ለምስክሩ መቿቅ ቨ አበል ት ቨስቭዙ ቭ ተ ሉ። ምስክር ወተ ዎ/ቤፔ ባሚመኃው ሥራውት ፔ ችው። ጸዚህ በተ ማሪም ወተ ዎ/ቤፔ ለመምኃፔ ለመሄታ ት ሁም ዎ/ቤፔ ሲውል ተ ማሪ ወ ማውኃቱ ባ ታ ችው። በመሆትም ለምስክሩ ለሚተርስበፔ ጂሣራ ለሚቨወኃው ወ ማካካሻ ባሚሆት ትዘብ ባትሮ ሁቴ ት ቨ ዘበ ወ ዎ/ቤቱ ማዘዝ አለበፔ። 114 /1/

በተለቭም በምስክርቸፔ ባተነራው ሰው ባልብ ውቀፔ ባለሞቨ ጸሆትለማትቾውም ምስክር ጸሚጸወለው ክዎቨ በተ ማሪ ባልብ ሞቨ ባለቤፔ መሆትት ሥራው ባሚወ ውት ዜ ሳቢ ቨተረ ክዎቨ ሊጸወለው ቭ ባል።

ለምስክሮኖ ሊጸወል ባሚ ባው ባ ትዘብ መነት ምስክሮኖት ባነራው ወ ት ካስቨዘው ትዘብ በላቭ ጸሆት ለመክወል ወቃተቾ ካልሆት ለዎርታ ቤቱ ምስክሮቷ ሳቭመሰክሩ ት መለሱ ወቭም / / ትብረፔ ተሽ ት ጸወላ ው መተረ አለበፔ።

ምስክሮኖ ዎ/ቤፔ ባሚቀርቡፔ በራሳ ው ቭ አቭተለም። ባራሳ ው ባልሆት ቭ ለወ ት ረ ማታረ በማ ውም መስወርፔ ተቀባቭቸፔ ባለውም። በመሆኑም ለምስክሮች አበል አለመክፈል ሰወች ምስክር ላለመሆን እነድሸሹ ሚያበረታታ በመሆኑ ለምስክር የሚከፈል አበል ላይ ዳኞች ትኩረት ሊሰጡት ይገባል። አንዳንድ ዳኞች በድሀደንብ መዝገቡ ለተከፈተለት ሰው ለምስክሮች አበል እንዲያስየዝ መጠየቁ ፍትሀዊ አይደለም የሚል ክርክክር ሲያቀርቡ ይሰማሉ። የከፋ በደል የሚሆነው ለምስክሮች አበል ማስየዘ ሳየሆን በጉዳዩ ምንም ጥቅም የማያገኝና የማይመለከተውን ሰው ምናልባትም ከተከራካሪዋች በከፋ ድሕነት ውስጥ የሚገኘውን ሰው ተገቢ ያልሆነ ወጭ እንዲያወጣ ማድረጉ በመሆኑ በሕ ጉ መሰረት ለምስክሮች ተገቢውን አበል እንዲከፈል ማድረግ የዳኛው ግዴት ነው።

መጎሪቨ ተርሶ ስለማቸቀርብ ምስክር

ምስክር ባሥርታ ቤቱ መጎሪቨ ተርሶፔ ካልቀረበ ወቨም መጎሪቨ ት ቨተርሰው ሆት ብሎ መሰወሩት ሥ/ቤቱ ጸተረ ምስክሩ ተ ወቨም ስሮ ት ቀርብ ቨተረ ል። ጸዚህ በተ ማሪም በወንጀል ሕግ ቁጥር 448 በተደነገገው መሰረት ለፍርድ ዕርዳታ ለመሰስጠት እንቢተኛ በመሆኑ ሊቀጣ ይችለል።

ባምስክር ቃል ስመስጎ ወቃተ አለመሆን

ማትቾውም ተጸራካሪ ወ ት ወቨም በምስክርትፔ ባተጎራ ሰው ቃሉት ት ሰጎ ወቨም በ ባሚ ገፀውት ወቨም በሥልኃ ት ሥር ቨለውት ማስረ ት ቨቀርብ ምርታ ቤፔ ጎ ቨቆፔ በቂ ባልሆት ወቨም በሕ በማቨተ ሥ ምክትቨፔ ፔዕዛዙት ለመወቨም ምቢተቾ ጸሆት ምርታ ቤቱ ባሥፔሕ አስተ ተሩት ሂተፔ በማተ ቀሥ ወ ቨው ምርታ ቨሰጎበ ል።

ቨት ትቱ ሰው ለሥፔሕ አስተ ተሩ ባመተባበር ቲ አለበፔ። ቨህት አለመወኃፔ ባወት ል ላዋትፔ ትተሚቨስጸፔል መታወቅ አለበት። /448/

ባምስክር ቃል ባስ ኳቨ ስስመቀበል

ባምስክርትፔ ቃል ባሚሰማው ክስ ለመስማፔ በተቀጎረበፔ ቀት ቫው። ሆ ም ባተለቫ አኃ ዋ ሁቴ ሥኖ ጸተውጎሩ ምስክሩት ባቆጎረው ተጸራካሪ ወ ት ወቨም ምስክሩ ራሱ ሲቨመለክፔ ምርታ ቤቱ ሲቨምትበፔ ባምስክሩት ቃል ወ ቨው መቀበል ቨጎግል። /265/

ለምሣሌ ምስክሩ ባፔምህርፔ ዕታል አ ጎሞፔ ወቨም በሕመም ምክትቨፔ ቋሚ ባመ ሪቨ አታራሻውት ለመቀባር ቢ ተታ ምስክሮኖ ስጸሚሰሙበፔ ቀት መቆባፔ ካልናሸ ተጸራካሪ ወ ኖ ባቀጎሮው መሰበሩት አውቀው ት ቀርቡ ተተር ሥ ምስክርትቱ ቨሰማል።

ተጸራካሪ ወ ኖ ተጎርተው ት ቀርቡ በማታረ ካልተናሸም ምስክሩ ቃሉት ት ሰጎ ጸተተረ በኋላ ክስ በሚሰማበፔ ቀት ባምስክሩ ቃል ለተጸራካሪ ወ ኖ ት ቀርብባ ው ቨተረ ል።

ስለክስ መክወ ባማስረ ሸክም

ክስ መክወፔ ባማስረ ፔ ሸክም በመርህ ተረ ባጸሣሽ ነው። ክስ ትተ ክስ አቀራረብ ቨስረቱልኞል ባሚላ ውት ማስረ ዎኖ አቅርቦ ማስረ ፔ አለበፔ። ምስክሮቷት ጸማቅረቡ በዋፔም ባክሱት ቨዘፔ ባ ሩ ት ሁም ምስክሮቷ ምት ትተሚቨስረቱለፔ በክስ መክውኖ ት ሩ ማቅረብ አለበፔ።

ትር ት ተጸሣሽ ጸሣሽ ቨቀረበውት ክስ አም ሌላ ዎሬ ትር አስረ ለሀ ብሎ ባሚጸራጸር ጸሆት ጸሣሽ በ መት ፡ ቨ ማስረ ማቅረቡ ዌቨ ስለሌለው ባተጸሣሽ መጸላጸቨ መስማፔ ቨ ርበ ል። በመሆትም ሙ ቱ ባሚ መረው ተጸሣሽ በሚቨቀርበው ባተጸሣሽ ባክስ መክውኖ ት ር ምስክሮቷ ት ምት ትተሚቨስረቱለፔ በሚቨቀርበው ብኅ ነው።

ለምሣሌ ጸሣሽ በተጸሣሽ ላቨ ቨቀረበው ክስ ተጸሣሽ ባውል ቲ ውት ስላልተወኃ በ ቲ ው መሠረፔ ት ወኽም ባሚኅ ቨቅ ቢሆት ተጸሣሽም ውል መ ሩት ባውል ቲ ውት ቨልተወኃ መሆትት ሆ ም ቲ ውት ቨልተወኃው ጸአቅም በላቨ በሆት ኖ ር መሆትት ኅ ቅሶ ጸተጸራጸረ ባማስረ ፔ ሸክሙ ባሚቨርወው በጸሣሽ ሳቨሆት በተጸሣሽ ላቨ ነው። ጸሣሽ ቨቀረበው ዎሬ ትር በሙሉ ስለ መት ባሚቨስረ ው ትር አቨ ርም።

መኃራፔ ቨለበፔ ትኅ ብ ተጸሣሽ በውሉ መሠረፔ ቲ ውት ት ቨወኃ ትቅዌፔ ሆ ብኞል ባሚለው በሕ ተቀባቨትዌ ቨለው ጸአቅም በላቨ ባሆት ኖ ር ባክረ ወቨም ቨለ መሆትት ነው። ቨህት ባማስረ ፔ ሸክም ቨለበፔ ተ ሞ ጸአቅም በላቨ ባሆት ኖ ር ክር ባሚለው ተጸሣሽ ነው።

በመሆትም በመርህ ተረ ባማስረ ፔ ሸክም ቨለበፔ ወ ት ጸሣሽ ሲሆት ጸሣሽ ቨቀረባ ው ዎሬ ትሮኖ በተጸሣሽ ካልተካቱ ተጸሣሽ ክሱት ለማስተካጸል ባማቨስኖል አ ስ ትር ካለው ት ሙ ቱት ባሚጸሞተው ምስክሮቷት ባሚቨሳኃው ተጸሣሽ ቨሆ ል።

ስምስክሮ ባሚቀርብ ጎቨቄ ሁ፣ ዐርም

አጠቃላይ

ለምስክሮኖ በተጸራካሪ ወ ኖ ባሚቀርቡ ጎቨቄዎኖ ቀጎተቾ ጎቨቄ (Direct examination)፤መስቀለኛ ጥየቄ(Cross examination)ድጋሚ ጥያቄ (Re examination) ተብለው በሰዋው ብ ወቃሉ። ባጎቨቄኖዋ በዚህ መልክ መተራ ፔ ዋ ው አላማ (1) ውትቱት ለማውኃፔ፤(2) ጊዜት ለመቆጎብ (3)ባምስክሮቷት ስብዕ እንዳይጎዳ ለመጸላጸል ስቦ ችው።

በመሆትም ቾው ባ ሕዚህት ባጎቨቄ አብት ኖ በቅጎ መረ ቱ በምስክሮኖ ባሚቀርቡ ጎቨቄዎኖት በቅርብ በትቃፔ ተጸ ፔሎ አላስወላ ጎቨቄዎኖ ት ብጎባቁ ባመላጸል ት ሁም ስለ ጎቨቄዎቷ አ ባብትፔ ተቃውሞ ጸተኻ ወ ቨው ብብት ሊሰጎ ብ ባል።

ጸጎቨቄትፔ ወተ ክርክር ሙ ፔ ቨዘኽለ ብዘፔ ቨላ ው ጎቨቄዎኖ ት ሁም ውትቱት ለማወኃፔ ሳብሆት ለማሳካፔ (misslead or confuse) ለማታረ ባሚቀርቡ ጎቨቄዎኖት ቾው ተቀባብትፔ ባሌላ ው መሆትት በማስረ ፔ ሌላ ጎቨቄ ት ቀርብ ወብም ጎቨቄው ት ብጎባቅ ማታረ መኖል አለበፔ።

ባትታ ጊዜ በርካ መልስ ባሚሹ ጎቨቄዎኖም መወቀታ ባለበፔም። ለ ቨትት ትቱ ጎቨቄ መልስ መስጎፔ ት ኖል ተለቨብተው ት ቀርቡ መተረ አለበፔ። መልስ ባተሰጎባ ው ጎ ቮኖት ተ ሞ መጎባቅም መወቀታ ባለፔም።

በባለሞቨ ምስክር ስካልሆት ታረስ ት መስክር ባመጎበቀው ዎሬ ትሮኖ ብኖ ችው በተለብም ባመላምፔ ጎቨቄዎኖ (hypothetical questions) ባለሞቨ ባልሆት ምስክር (non expert witness) ሊጎባቅ ተ ቢ አብተለም።

ቾው ጎቨቄ ባሚቨቀርቡ ወ ኖት በተለብም ጎበቆኖ ምስክሮኖ ቨልተወቀቱ ጎቨቄዎኖ በመተ ም ፣ በማሸማቀቅ ወብም በማኃተም ለማሳሳፔ ባማቨተር ጎፔት ጎረፔ ማቆም አለበፔ።

በአጎቃላብ ቾው ምስክር መስማፔ ሂተፔ ዋ ቡ 1/ ጊዜ ቆኃቢ በሆት 2/ ባምስክሮኖ ስብዕ ባልተቷለበፔ ሁት 3/ ውትፔት ማወላለ መሆትት በመ ትዘብ ሂተቱት በጎትቃቄ መምራፔ አለበፔ።

ቀጎተ ጎቨቄ (direct examination)

ቀጎ ተቾ ጎ ቨቄ ምስክሩት ባጎ ራው ወ ት ባጎ ራውት ምስክር በመ መሪቨ ባምስክር መስማፔ ሂተፔ ባሚጎ ቭቀው ባጎ ቨቄ አቭትፔ ችው። በዚህ ጎ ቨቄ ብጎ ት ባሚመለጸቱ በቀጎ ወቭም በሌላ መት ታ በማቨውቀው ወቭም ሊቨውቀው ባሚናገለው ጎ ቭ ላቭ መጎ ባቅ ቭናግል። ሆ ም ጆርታ ቤቱ ካልወቀተ በቀር መሪ ጎ ቨቄ (leading question) መጎ ባቅ አቭናልም።

አትታ ጎ ቨቄ መሪ ጎ ቨቄ ችው ባሚባለው ጎ ቨቄው ራሱ መልሱት ባሚቨመላክፔ ሲሆት ችው። leading question instructs "the witness how to answer or puts into his mouth words to be echoed back" አትታት ምስክር አቭተሀል አቭተል? አላባህም አቭተል? ወቭም ባ ሩ ምስክሩ ባሚወል ውት ባለወት ወቭም ባለሉ መልስ ት ሰጎ ተተር ቦ ባሚቀርብ ጎ ቨቄ መሪ ጎ ቨቄ ቭባላል። ቭህ ማለፔ ት «አዎ» ወቭም «አቭተለም» ባሚል መልስ ቨላ ው ሁሉ መሪ ጎ ቨቄ ው ማለፔ አቭተለም።

በቀጎ ተቾ ጎ ቨቄ ጊዜ መሪ ጎ ቨቄ ለማቅረብ ባሚወል ወ ት ቾውት ጎ ቭቆ ወቃታ ማ ገኜ አለበፔ።

መሪ ጎቨቄ ለመጎ ባቅ ባሚቨለወቅቱ ምክ ቨ

1. **ስጎ ቂ ምስክር** (hostile witness)

ምስክሩ በክርክር ውጎፔ ወቭም በሚሰጎ ው ባምስክርትፔ ቃል ምክትቨፔ ጎ ቅሜ ቭ ቦ ል ብሎ ሲቨስብ ወቭም በሚሰጠው ምስክርነት ቃል ባተለቫ ጎ ቅም (adverse interest) ቨለው በመሆት ምክትቨፔ ወቭም ለመመስጸር ወቃተቾ ባለመሆት ምክትቨፔ ለምስክርትፔ ባጎ ራውት ሰው በሚ ቦ አኳኋት ጸመሰጸረ ወቭም ለመመስጸር ምላ ቦፔ ባሌለው መሆትት ካሳቫ ቾ መሪ ጎ ቨቄ ለመጎ ባቅ ባቀረበለፔት መሪ ጥያቄ የመጠየቅ ወቃታ ሊሰጎ ቭናግል።

2. **ምስክሩ ባረሳው ር ቨስ ውስ ለመር ፣-**

ባሰዎኖ ባማስ ወስ ኖሎ ባተለቨቫ መሆት ብ ወቃል። አት ትታ ሰዎኖ ባማስ ወስ ኖሎ ው በቦ በ ዚ ርዝማቴ አብ ኦ ም። አት ትታ ሰዎኖ ተ ሞ ባማስ ወስ ኖሎ ው አችስተቾ ችው።

ባማስ ወስ ኖ ር ቨለባ ው ሰዎኖም ሆት ማ ውም ሰው ታምኽ፣ ሽታ ፤ባሆት ኦዕዝ ት ር ወብም ባሆት ታር ፔ ሲቨብ ወብም ሲሰማ ባትታ ወቅፔ ባተወኸመ ክስተፔት ወ ቨው ለማስ ወስ ብረ ዋል።

ምስክሩ ባተነ ባቀውት ት ር ማስ ወስ ካልተኖለ ብኸም ባሆችው በ ዚ ርዝማቴ ወብም በምስክሩ ባማስ ወስ ኖሎ ማችስ ወብም በሌላ ምክንቨፔ መሆትት ዎርታ ቤቱ ጸተ ችዘበ ምስክሩ መሪ ጎ ቨቁ ት ጎ ብቅ ሊወቅታ ብኖላል። ትተትሩ ሁቴ ም ሰት ኖት እንዲመለከት ሊፈቀድለት ይችላል።.

3. ሕኻ ባ ምሮ ስመስተካጾል ር ቨስባ ው ሰዎ

ሕኻ ፔት ወብም አ ምሮአ ው በሚወል ው ተረ ቨልበሰሉ ሰውች በቀነ ጎ ቨቁ ሲ ነ ባቁ ጎ ቨቁውት ባ ባቡ መረ ፔ ላብኖሉ ብኖላሉ። ብኸ ሲሆት ሕኻ ፔ ጎ ቨቁውት ተ ትዝበው መልስ መስነ ፔ ት ጎኖሉ ባተለቨብ ጎ ረፔ ማታረ ተ ቢ ቢሆንም ጎ ረቱ ውነ ፔ ካላመኃ ዎርታ ቤቱ መሪ ጎ ቨቁ ት ጎ ነ ብቁ ሊወቅታ ብኖላል። ጸላብ ባተነ ቀሱፔ መሪ ጎ ቨቁ ሊወቀታላ ው ጸሚኖሉፔ ምክንቨ ኖ ውስጎ ዋ ዋ ዎቷ ው።

በቀነ ጎ ቨቁ ዚ መሪ ጎ ቨቁ በመርህ ተረ ትተማብወቀታ ጸላይ ለማባፔ ተሞክሯል። ብኸም ባሆችው ባብዛቾው ዚ ምስክሮኖ ት መሰክሩ በጠራቸው ወ ት ላብ ብመሰክራሉ ተብሎ ስለማይገመት ነው። ይልቁንም ለምስክርነት የጠራቸው ሰው እንደሚመሰክሩ ነው የሚገመተው። ወተ ዎርታ ቤፔ ጸመምኃ ው በዋፔም ባለ ፡ ብ ጸምስክሮቷ ር ተመካክሮ ሊመኃ ትተሚኖልም ጠንካራ ግምት አለ። ብህ በሆንብፔ ሁቴ ምስክሮቷት መሪ ጎ ቨቁ ት ጎ ብቁ ጸተወቀተላ ው ባ ውትፔ ምለ ውት ሄተፔ ክዊቾ ብ ኦ ዋል። ለዚህም ችው ጸላብ በተመለጸቱፔ በተመሣሣብ ሁቴ ዎኖ ቾ ሲወቅታ ብኖ መሪ ጎ ቨቁ መነ ባቅ ባተወቀተው።

መስቀስ ጎ ቨቁ (Cross examination)

በመ ስ ፦ ብ ተጸማሽ ባዐቃቤ ሕ ት መስቀለኞ ጎ ቨቁ መጎ ባቅ ሕ መት ሥ ዊ ጎ በቃ ባተተረ ለፔ መብፔ ነው። በዎፔሐብሔር ፦ ቮኖም መስቀለኞ ጎ ቨቁ መጎ ባቅ በፍ/ብ/ሥ/ሥ /ሕ 263 በ ልኽ ባተተት መብፔ ነው።

መስቀለኞ ጎ ቨቁ ውትቱት ለማውኃፔ ባሚረ ውጎ ዊ ባሆት ዘቲ ነው። ለምስክርትፔ ባቀረበው ባተቃራቲ ወ ት ምስክር ባሰጎ ው ምስክርትፔ ፔክክለኞትፔ (accuracy) ውትፔትፔ (truthfulness) ምትፔ ሊኃ ልበፔ ባሚኖል (credability) ባሚወተሸው በተጎ መልጹ ባቀረበ መስቀለኞ ጎ ቨቁ ነው።

ባመስቀለኞ ጎ ቨቁ አቅራቢው ወሰት ሰዋ ነው። በመስቀለኞ ጎ ቨቁ ት ቨቀርብ ባሚጸለክሉፔ በኃ ም ጎ ቂፔ ትሮኖ ው። በመስቀለኞ ጎ ቨቁ ዟ መሪ ጎ ቨቁ መጎ ባቅ ቨኖል። ምስክሩ ባሰጎ ው ባምስክርትፔ ቃል ምትፔ ሊኃ ልበፔ ትተማቨ ባ ለማሳባፔ ስለምስክሩ ባህሪ ሪክ መጎ ባቅ ቨኖል። ምስክሩ ባሰጎ ው ባምስክርትፔ ቃል ሀሰፔ መሆትት ወቨም ፔክክለኞ ቨልሆት መሆትት ለማሳባፔ ባተለቨብ ጎ ቨቁዎኖት ማቅረብ ቨኖል።

በአጎ ቃላቨ በመስቀለኞ ጎ ቨቁ ምስክሩ ስለአትተኞው ወ ት ተ ቢ ቨልሆት ዎቅር ወቨም ጎ ላኖ (prejudice) ቨለው መሆትት፣ በባህሪው ምትፔ ሊኃ ልበፔ ትተሚ ባ፣ ወት ል በመወኸሙ ሪኮርታ ቨለበፔ መሆትት ባሰጎ ው ባምስክርትፔ ቃል ዕርስ በርሱ ባሚቃረት ወቨም ባማቨኃ ኃ ም መሆትት ባተለቨብ ጎ ቨቁዎኖ በማቅረብ ማስረ ፔ ቨኖል።

መስቀለኞ ጎ ቨቁ ባሚቨቀርብ ወ ት ቀጎ ተኞ ጎ ቨቁ ጸሚቨቀርበው ወ ት ባወላገውት ጎ ቨቁ ባመጎ ባቅ ዕታሉ በኃ ም ሰዋ ነው። በመስቀለኞ ጎ ቨቁ ጎ ቨቂ ላቨ ባተኃ ሉፔ ዋ ዋ ደቦች በአጎ ቃላቨ ስለምስክር አቨቨዝ ባተኃ ሉፔ ገደቦች ው። ጸዚህ በተ ማሪም በመስቀለኞ ጎ ቨቁ ዟ ምስክሩት ባሚጎ ቨቀው ወ ት ባራሱት ምስክሩት በቀጎ ተኞ ጎ ቨቁ ባሰጎ ውት ምስክርትፔ ጸመ ታ ው ትተራሱ ምስክር ብጎ ጸተቨዘበፔ ፦ ብ ጸተመለጸተው ትር ው አ ዟስ ዎሬ ትር ት ዟቨስረ ሊጎ ቨቀው አቨኖልም።

ድጋሚ ጥያቄ(Re examinaiton)

ባታ ሚ ጎ ቨቄ ዋ አላማ በመስቀለኞ ጎ ቨቄ ባተ ጸመውት ምስክርትፔ ትተ ት ፌቨሰራራ (Rehabitate) ማታረ ችው። ቨህትት ለማታረ ባተለቨብ ዘቲ ዎኖት መጎ ቀም ቨኖላል። ሆ ም በታ ሚ ጎ ቨቄ ፌዜ በዋ ው ጎ ቨቄ (examination in chief) ሊችሱ ባሚ ባ ውት ትር መጎ ባቅ አቨኖልም። በዋ ጎ ቨቂትፔ ሊችሱ ባሚ ባ ውት ትሮኖ መጎ ባቅ ጸተወለ በቅታሚቨ ጸምርታ ቤፔ ወቃታ ማ ገፔ ቨስወል ል። ምርታ ቤፔ በዚሁ ጎ ቨ ወቃታ ለመስጎ ፔ በቂ ምጸትቨፔ ካልቀረበለፔ በቀር ወቃታ ሊሰጎ አቨ ባም። በታ ሚ ጎ ቨቄ ፌዜ ዋ /ቀጎ ተኞ/ ጎ ቨቄ ባመምቀታ አዝማሚቨ ካለ ምስክር መስማቱ ሂተፔ ረቋ ም ባተትዛዛ ቨተር ዋል።

ክፍል ሁለት

ክስ መስማ በወ ል

ኀቃሳቭ ሁ ፣ ዎ

ባወት ል ዎፔሕ አስተ ተሩ ኀ፣ቭቑ ባሚባለው ውኀ ፣ ማ ቀልኃዊ ዎፔሕ መስኀ ፔ ሲ ኖል ነው። ባዎፔሕ አስተ ተሩት ኀ፣ቭቑ ለማታረ አትቱ ዋ ው መት ታ ለዚሁ ስጼፔ ት ረ ባሥት ሥርዓቱ ሕ ት ፣ ር ማታረ በሕ ፦ መሠረፔ ሁሉም ባለታርሻዎኖ ላዋት ውት ት ፣ወኀ ፦ ማታረ ነው። ባወት ል ፦ ቮኖ ዎርታ ቤፔ ጸቀረቡ በኂላ በሕ ፦ መሠረፔ ት ፣ተ በሩ ባማታረ ዋ ላዋትፔ ባ ቭው ነው። ሂተቱ ተጸራካሪ ወ ኖ በወለ ፦ፔ መት ታ ሳቭሆት ሕ ፦ በሚለው ቭው ባዘዘው መልጹ ብኖ መምራፔ አለበፔ። ቩትታት መጺ መሪ ባትታ ፣ዜ ካትታ ሰው በላቭ ሊ ቭዘው ሊ ቩሸጸረክረው ትተማቭኖል ሁሉ ባክርክሩት ሂተፔ በሕ ፦ መሠረፔ ሊመራው ባሚ ባው ባሚኖለው ቭው ብኖ መሆት አለበፔ።

ባወት ል ዎፔሕ አስተ ተሩ ቀልኃዊ ሊሆት ባሚኖለው ባቀኀሮ አሰኃኀ ላቭ ል ኽ ሕ ሲ ር ነው። ባተጸሣሸት ውኃት ዎፔሕ ባማ ገዙ ሕ መት ሥ ዊ መብፔ ሊረ ኀ ባሚኖለው ተ ቢ ቩልሆት መዝ ባፔ ማስወ ታ ሲ ኖል ነው። ተ ቢ ቩልሆት መዘ ባፔ ባሚኖለው በክስ መስማፔ ሂተፔ ኣ ኖ ባቀኀሮ አሰኃኀ ላቭ ኀ ትቃቂ ሲ ር ነው።

ባወት ለቭ መቅ ስት ስርዓፔ ሕ ኖት አራተቭ መኮ ሐዎ ባሚተት ው ስለ ክስ መስማፔ ነው። ባ4ቭ መኮ ሐዎ ክዎል 1/አትታ/ ባሚ ምረው ቀኀሮ ባሚሰኀ በፔት ምክትቩ ኖ በመዘርዘር ነው። ጸመኮ ሐዊ አተረ ፔ መ ትዘብ ባሚኖለው ክስ በመስማፔ ሂተፔ ባቀኀሮ አሰኃኀ ፔልቅ ፔር ኦም ቩለው መሆትት ነው።

ባቀኀሮ ቀት ባሚሰኀ በፔት ምክትቩፔ በቁኀር 94 ላቭ ትተሚጸተለው ተተት ፦ ገዎለት።

ቀነ ሮ የሚለወጥባቸው ምክኒያቶች

1. ዐቃቤ ሕ ፦ ወቭም ተጸሣሹ ሲቨመለክፔ ወቭም ምርታ ቤቱ በራሱ አስተቨባፔ ፔክክለቾ ምርታ ለመስን ፔ ባሚረ ጸሆት ክሱ በሚሰማበፔ በማትቾውም ጊዜ ቀነ ሮ ለማታረ ቭናሣል።
2. በተለቭም ጸዚህ በ ኖ በተዘረዘሩፔ ምክንቨ ኖ ካልሆት በቀር ቀነ ሮ ሲሰጎ አቭናልም።
   ሀ/ ዐቃቤ ሕ ፦ ባ ል ጸሣሹ ወቭም ተጸሣሹ በበቂ ምክንቨፔ ሳቭቀርቡ ባቀሩ ትዛሆ ወቭም፣
   ለ/ ባዐቃቤ ሕ ፦ ወቭም ባተጸሣሹ ምስክሮኖ ሳቭቀርቡ ባቀሩ ትዛሆት ወቭም፣
   ሐ/ በጸሥተቾው ምርታ ቤፔ በሚወረታ ት ር ቀ ሚ ምርመራ ቨልተተረ በፔ ሆ ዐቃቤ ሕ ፦ ለምርመራ ጊዜ ባሚቨስወል ው ሲሆት ወቭም፣
   መ/ ተ ማሪ ማስረ ማቅረብ አስወላ ጊ ሲሆት ወቭም
   ሠ/ ዐቃቤ ሕ ፦ ወቭም ተጸሣሹ ትዛሚቀርብ ቀዛም ብሎ ሊ መፔ ባማቭናለው ወቭም ትዛሚቀርብ ቨላሰበው አ ጊስ ማስረ በታት ፔ ባቀረበ ትዛሆት ወቭም፣
   ረ/ ባክሱ ማመልጸኖ በተለወን ወቭም በተ መረ ጊዜ ዐቃቤ ሕ ፦ ወቭም ተጸሣሹ ክሱት ወቭም መጸላጸቨውት ትተ ለማመዛዘት ጊዜ ባሚቨስወል ው ሲሆት ወቭም፣
   ሰ/ ተጸሣሹ ባክሱ ወቭም ባቀ ሚው ምርመራ መዝ ብ ልባ ቨልተረሰው ወቭም ባተረሰው ክሱ ባሚሰማበፔ ቀት አቅራቢቨ በመሆት ባሚ ባውት መጸላጸቨ ለማቅረብ ጊዜ ቨን ረው ሲሆት ወቭም፣
   ሸ/ ባት ሩት መሰማፔ ጸመ መሩ በዋፔ ዐቃቤ ሕ ፦ ክሱት ት ጊ ምር ወቃታ ባሚቨስወል ው ሲሆት ወቭም፣
   ቀ/ በሌላው ምርታ ቤፔ ባቀረቡ ክሶኖ በመ መሪቨ ውሣቴ ካላ ገዙ በቀር በተሰማው ት ር ውሣቴ ባማቭሰጎ ሲሆት ወቭም፣
   በ/ ባተጸሣሸት አ ምሮ ፔክክለቾትፔ በልብ ዐዋቂ መወሰት ባሚቨስወል ው ሲሆት ወቭም፣
   ተ/ ተጸሣሹ አካለመን ት ቨላተረሰ በሆት ጊዜ ምርታ ቤቱ በጎ በቃ ሥር ት ፈቆቭ ባሚቨስወል ሆ ሲቨ ገፀው ወቭም፣

/ ባትሩ መሰማፔ በአትታ ቀት ለመወኘም ባማቭሩል በመሆት ለሚቀጎለው ቀት ባሚቀጎር ሲሆት ችው።

3. በ (ሀ) ጸ (ረ) ስጸ (ሸ) ታረስ ባሉፔ ምክትቨ ኖ ጸአትታ ሳምትፔ ባበለጎ ቀጎሮ አቭሰጎም።

ጸሕ ፡ አቀራረኽ መ ትዘብ ባሚኖሌው ክስ መስማፔ ጸተ መረ በኋላ ቀጎሮ ባሚሰጎው ቀጎሮ ለመስጎፔ ባሚቨበቃ ምክትቨፔ ጸተ ገፑብኖ ችው። ቀጎሮ ለመስጎፔ ባሚቨበቃ ምክትቨፔ ጸሌለ ክስ መስማፔ ጸተ መረ ሂተቱ መቀጎል አለበፔ። ቀጎሮ ባሚለወጎ ጸሆትም ባቀጎሮው ርዝማቴ ባሚወሰትው ለቀጎሮው ምክትቨፔ ባሆትውት ትር ለመወኘም ባሚቨበቃውት ቨህል ችው። (951)

ለቀጎሮ ምክትቨፔ ባሆትው ትር በአቃቤ ሕ ወቭም በተጸሣሸ ጎዌፔ ባልሆት ምክትቨፔ ሳቭወኘም ጸቀረ ቀተም ተብሎ ባተሰጎውት ቨህል ወቭም አ ር ቀጎሮ ሊሰጎ ቭኖሏል። ሆ ም ባቀጎሮው ምክትቨፔ ቨልተወኘመው በቂ ባልሆትምክትቨፔ ጸሆት ምርታ ቤቱ ተ ማሪ ቀጎሮ ት ሰጎ አቭ ተታም። 95(2)።

ቀጎሮ ባተሰጎው ዐቃቤ ሕ ባ ል ጸሣሸ ወቭም ተጸሣሸ በበቂ ምክትቨፔ ሳቭቀርብ ቀርተው ጸሆት ወቭም ክስ ጸተሻሻለ ወቭም ክስ ወቭም ማስረ ው ለተጸሣሸ ቨልተረሰው ትተሆት ወቭም ባተረሰው በቀጎሮው ቀት ጸሆት ወቭም ዐቃቤ ሕ ክስ

ጸመሰማቱ በዋፔ ወቃታ ባሚቨስወል ው ጸሆት ባሚሰጎው ቀጎሮ አትታ ሣምትፔ መብለጎ ባለበፔም። (94(3)

ጸቁጎር 94 ታት ፡ መ ትዘብ ባሚኖሌው፣

(1) በመርህ ተረ ክስ መስማፔ ጸተ መረ ቀጎሮ ትተማቭለወጎ

(2) ቀጎሮ ባሚለወጎው በሕ በዝርዝር በተመለጸቱፔ ምክትቨ ኖ መሆትት

(3) ቀጎሮ ባሚለወጎው ለቀጎሮ ምክትቨፔ ባሆትው ትር ሳቭወኘም ባቀረው በአቃቤ ሕ ወቭም በተጸሣሸ ምክትቨፔ ካልሆትብኖ መሆትት

(4) ባሚለወጎው ቀጎሮ ለቀጎሮ ምክትቨፔ ባሆትው ትር ለማስወኘም ባሚቨበቃ መሆት ት ለበፔ

(5) በ94 (2) (ሀ)፣(ረ)፣ (ሰ)፣ (ሸ) በተመለጸቱፔ ፡ ቮኖ ባሚሰጎው ቀጎሮ ካተታ ሳምትፔ ሊበልጎ ትተማቭ ባ ችው።

ጸላቭ ጸተመለጸቱፔ ታም ሜዎኖ መ ትዘብ ባሚናሟው ባወት ለቾ መቅ ሕ ኖት በቀጎሮ አሰኃኃ ላቭ ጎ ብቅ መሆትት ችው ።በኢፌዲሪ ሕገ መንግስት አትቀኽ 20 (1) ተመለከተውን የተከሳሾች ተገቢ በሆነ አጨር ጊዜ ውሳኔ የማግኘት መብት ማረጋጋጥ የሚቻለው በሕጉ የተመለከተውን የቀጠሮ አያያዝ ስርዕት በጥብቅ ማስፈጠም ሲቻል ነው። በሕጉ ያለተመለከቱ ሰባራ ሰንጣር ምክኒያቶች ሲቀርቡ የተከራካሪ ወገኖችን መብት ላለማጣበብ በሚል ሰበብ ቀጠሮ ለወጥ ከሆነ ምክኒያታዊ በሆነ አጨር ጊዜ ውሳኔ መስጠት አየቻልም።

በመሆኑም ቀጠሮ አሰጣጣችን

<u>ስስ ተጾሟሽ መቅረብ</u>

ክስ ለምርታ ቤፔ ሲቀርብ ምርታ ቤቱ ትሩ ባሚሰማበፔት ቀት ወስ አቃቤ ሕ ተጾሟሽ በተቨዘው ቀጎሮ ት ቋርቡ መጎ ሪቨ ቭሰኃ ል። ተጾሟሽ በማረዋቨ ቤፔ ካለም ማረሚቨ ቤቱ ት ቨቀርበው ቨዛል። (123)

ትሩ ት ሰማ በተቀጎ ረበፔ ቀት ተጾሟሽ ካልቀረበ ወቭም በመቅረቱ በቂ አሳማፖ ምክትቨፔ ባሚሰጎ ትተራሰ ቀርቦ ካላስረ ተጾሟሹ ስሮ ት ቋርብ ቭ ዘዛል። (160)

<u>ተጾሟሽ በሌለበ ፡ ብ ስለማባ</u>

ተጾሟሽ መጎ ሪቨ ተርሶፔ ቨለ በቂ ምክትቨፔ ጾቀረ ሊ ፖ ባሚናል ጸሆት በዠሊስ ተቭዞ ት ቋርብ ቭተረ ል። ሆ ም በዠሊስ ቭልም ምር መቅረብ ካልጣሸ ባተጾሰሰው በሚጾተሉፔ ወት ሎኖ ጸሆት ፡ ብ በሌለበፔ ሊ ቭ ቭናል።

1/ ጾ12 ዓመፔ በ ኖ በሚቨትስ ኽኩ ስራፔ ባሚቨስቀኃ ወት ል ጾተጾሰሰ
2/ በወት ለቾ መቅ ሕ ቁጎር 354 ስጾ 365 (በመት ስፔ ባቀረጎ ባ ብር ቢዎኖ ወት ሎኖ)
3/ በልብ ሕ ኖ በተመለጸቱፔ ሁት ዎኖ

በ1954 ዓ/ም ለወታ ው ባወት ለቾ መቅ ሕ ሥት ሥርዓፔ መሠረፔ ተጸሣሽ በሌለበፔ ፦ ቭ ባሚ ባው በልብ ሁት ዎኖ ችው። በመርህ ተረ ባወት ል ፦ ቭት ተጸሣሽ በሌለበፔ መ ባፔ አቭኖልም። (127 160)። ጸላቭ ባተመለጸቱፔ ሁት ዎኖ ጸተሞሉ ብኖ ችው። ተጸሣሽ በሌለበፔ ፦ ብ ባሚ ባው።

ባተጸሰሰው ሰውት ለማ ገቼ ባማቭኖል ጸሆት 161 (2) መሠረፔ ፦ ብት በሌለበፔ ለማባፔ ባሚቨስኖሉ ትሮኖ ጸሌሉ በስተቀር አቃቤ ሕ ክስ ሊቨቀርብ ትተማቭ ባ በቁጎር 42 /1/ /ለ/ ላቭ ተመልክ ል።

ጸቁጎር 42/1//ለ/፣ 160 162 ባ ራ ትባብ መ ትዘብ ባሚኖለው ተጸሣሽት አቃቤ ሕ ዎርታ ቤፔ ለማቅረብ ባማቭኖል ጸሆት ፦ ብም በሌለበፔ ባሚ ቭ ካልሆት ክስ ሊመሰርፔ አቭኖልም። አቭ ባምም። ጸዚህ በተ ማሪም አቃቤ ሕ ተጸሣሽ ቀርቦ መጸራጸር ጸ መረ በኋላ አቃቤ ሕ በቂ ማስረ ጸቀረበበፔ በኋላ ትኪት ተጸሣሽ ጸመቅረቡ ዠሊስም ሊቨቀርበው ባልኖለበፔ ሁት ሁሉ መዝ ቡት ጸመዝ ፔ ው ፦ ብት ተጸሣሹ በሌለበፔ ለማባፔ ሕ ፦ አቭወቅታም።

ባ ሎቱ ስርዓ ባማስጸበር ቲ

ኖሎፔ ተጸራካሪ ወ ኖ ሳቭወሩ ሳቭሸማቀቁ ችካ ሆችው ፦ ቨ ውት ባሚቨስረቱበፔ ባዎፔሕ መታረክ ችው። ኖሎቱ ተጸራካሪ ወ ኖም ሆት ምስክሩ ባመጸባበር መትወስ ባለበፔ በቾቼፔ ሀሳባ ውት መ ለኽ ባሚኖሉበፔ ሁት ት ፣ ር ባማታረ ቲ ሥልታ ት ባተሰጎው ለ ቾው ችው። በኖሎፔ ውስጎ ባሚተረ ፦ ት ሮኖ በኖሎፔ ውስጎ ቨለው ሰው በሙሉ ት ፣ሰማው ለማታረ ቾው ጎረፔ ማታረ አለበፔ። ቾው ባት ሩም ሆት ባኪ፣ች ለተጸራካሪ ማወ ኖ መልካም አርአቨ መሆት አለበፔ። ቾ ማርወታ ባለበፔም ቨረውቱ ተጸራካሪ ወ ኖ መቆታጎር አለበፔ። ቾው ፔዕግሰት ሊ ረው ቭ ባል። ተጸራካሪ ወ ኖ በሆችው ባልሆችው ምክንቨፔ ት ራ ውት ት ፣ቨቋርጎ ማታረ ባለበፔም። ቾው ተጸራካሪ ወገ ኖችም ሆች ኖሎፔ ለመ ዘብ ባመታ ው ሰው ጸስርዓፔ ው ባወታ ታር ፣ፔ ባሚወኸሙ ጸሆት በኖሎፔ መታወር ታር ፣ፔ ተጎ ቨቂ ማታረ አለበፔ።

ተጸሣሽ አተ ቾ ለመሆት ወቭም ባሀቭል ታር ፈፔ ባሚወኽም ስለመሆት ወቭም ለማምለኀ ባሚሞክር ስለመሆት በቂ ምክንቭፔ ካልቀረበ በቀር በካ ስሮ ት ፈቀርብ መዎቀታ ባለበፔም።

በ ልኽ ሎ ስስማስ ል

ተጸሣሻኖ ካላ ው መብ ኖ ውስኀ አትቱ በመተብቾ ዎርታ ቤፔ ለሕዝብ ልኽ በሆት ኖሎፔ ማስኖል ኀው። በ ልኽ ኖሎፔ (public trial) ማስኖል በኢዉ ፈሪ ሕ መት ስፔም ሆት ሀ ራኖት ወክሚ በሆትሖካ ው አለማቀዎ ስምምት ኖ ውቅ ቨ ዥ መሠረ ዊ ባተጸሰሱ ሰዎኖ መብፔ ኀው። ባት ትታ ሀ ሮኖ ባተጸሣሸት መብፔ ጸመኀ በቅ በተ ማሪ ባገዬስ መብፔ (freedom of press) ወቭም ጸሕዝቡ ባማወቅ መብፔ ር በተቨቨዘ ጸዎተቾ ኀ በቃ ቭስኀ ፦ ል። በኃም ቀላል በሆት ሁቴ ለማስቀመኀ አትታ ሰው ሰሮ፣ ተጸሣሽ ተወረተብፔ ማረሚቨ ቤፔ ወረተ ባሚል ት ር ስትሰማ አትታም ሰው ጸላቭ ጸተዘረዘሩፔ አትቱም ት ር ሲፈጸም አላየም አልሰማም ትበል።

ስለ ፍርድ ሂደቱ በሚዲያ ካልተዘገበ ወይም የፍርድቤት መዝገብን ማየት ካልተቻለ ወይም ካልተፈቀደ በእያንዳንዱ ሰው ጭንቅላት ላይ ለያድር የሚችለውን ጥርኃሬ መ መፔ አቭጸብታም።

ቭህ መብፔ በኃም በርካ ኀ ቅምፔ አሉፔ ጸ ኽሱም ውስኀ ፦

1/ ተጸሣሽ አታሎ ባሌለበፔ ፔክክለቾ (fair and accurate) ዎርታ ት ፈቨ ፖ ዋስፔ ው ኀው።

2/ ሕዝብ በቅርብ ባሚጸ ተለው መሆት በሂተቱ ውስኀ ቨሉፔ ተሳ ዋዎኖ ተ ቢ ቨልሆትባህሪ ት ፈቨሳብ፣ ሃሰተኛ ምስክርትፔ ት ቭስኀ ማስኀ ትቀቂቨ ቭሆናቸዋል።

3/ በወ ተፖትፔ ወቭም በ ል ስሜፔ ተ ቢ ባልሆት ትባቦት ኖ ኣ ኖ ዎርታ ት ፈቨዛቡ ለማታረ ቭረ ል።

4/ ባ ፖትፔ ትቚፔት ለመ ዊፔ ለሚሹ ወ ኖም ፦ ብ በ ለኽ ኖሎፔ ባ ባ ሕዝቡም ሂተቱት ባተጸ ተለ በመሆት በስውር ሊቨሳታሩፔ ባሚኖሉፔ ተኽዕ ት ቭ ር ቨተር ል

5/ ሕዝቡ ዎፔሕ ሲሰኀ ት ፈቨቭ ቭረ ል። በተለቭም ወት ል ወክሚዎኖ ላታር ሥ ው ዋ ውት ሲቨ ዥ በማባቱ በሂተቱ ት ፈካ ጸማታረ ኖም

በተ ማሪ ሌሎኖ ተመሣሣቭ አዝማሚቨ ቨላ ው ሰዎናም ት ጎን ትቀቁ ቨተር ል።

በ ልኽ ኖሎፔ ማስኖል ጎ ቃሚ መሆት አጎ ቨቨቂ ባቭሆትም መብቱ ዎኽማዊ አቭተለም። በመብፔ ላቭ ባተኃ ሉ ፣ ቮኖ አለ።

በኢዉ ፌሪ. ሕ መት ሥፔ ስለ ልኽ ኖሎፔ በሚተት ው አትቀኽ 20(1) ላቭ ቭህ መብፔ በሚጸተሉፔ ሁቴ ዎኖ ላቭ ተወክሚ ትተማቭሆት ተመልክ ል።

1/ ባተጸራካሪ ወ ኖ ባ ል ሕቭወፔ
2/ ባሕዝብ ባሞራል ሁቴ ዎኖ
3/ ባሀ ር ተህትትፔ

ጸላቭ ለማባፔ ትተሚኖለው በ ልኽ ኖሎፔ ባ ፣ ቮኖ መ ባፔ ባሕ ፣ መርህ ነው። ሆ ም በልብ ሁቴ ፣ ቮኖ በዝ ኖሎፔ ሊ ብ ባሚኖሉበፔ ሁቴ አለ። ዝኪህ ሁቴ ዎኖት በሁለፔ ጸዎሎ ማባፔ ቭናላል።

1/ በሕ ፣ ብ በዝ ሎ መ ባ ስበ ብሎ ሲተ

በዚህ ረ ታ ጎ ሩ ምሣሌ ሊሆት ባሚኖለው በወት ል ት ር ብተው ባተ ዠቑ ወኃ ኖ (Juvenile offenders) ፣ ቭ ነው። አካለ መጎ ት ቨላተረሱ ወኃ ኖ ፣ ቭ ባሚሰማው በዝ ፔሎፔ ትተሆት በቁጎ ር 170/1/ ላቭ ተ ልኽ ተተት ቿል። በመሆትም ዝኪህ ፣ ቮኖ በዝ ኖሎፔ ብኖ ነው ባሚ ብፔ። አላማውም

ባሕኻ ፔት ፣ ቭ በ ልኽ ኖሎፔ ቢ ቭ ሊተርስባ ወ ባሚኖለውት ፣ ፔ መቀኽ ነው።

2/ ፣ ብ በዝ ኖሎፔ ት ፌ ቭ ጎ ቨቄ በተጸራካሪ ወ ኖ ሲቀርብ

፣ ብ ባተጸራካሪ ወ ኖት ባ ል ሕቭወፔ ባሚመለጸፔ በመሆት ወቭም ባሕዝብት ሞራል ለመጎ በቅ ወቭም ባሀ ርት ተህትትፔ ለማስጎ በቅ ፣ ብ በዝ ኖሎፔ መ ባፔ ት ለበፔ ተብሎ ሲቀርብ ዎርታ ቤፔ ካመኽፔ ብኖ ነው ፣ ብ በዝ ኖሎፔ ት ፌ ቭ ፔዕዛዝ ባሚሰጎ ው።

በዚህ ፡ ቭ ላቭ ምርታ ቤቱ ፔዕዛዝ ለመስጎፔ ባትታ በጹል በ ልኽ ኖሎፔ ባማስኖል መብፔ ቨለውት ጎቅም በሌላ በጹል ፡ ቭ በ ልኽ ኖሎፔ ቢ ቭ በ ለሰቦኖ ባ ል ሕቭወፔ ወቭም በሕዝብ ሞራል ወቭም በሀ ር ተህትትፔ ላቭ ባሚተርሰው ወቭም ሊተርስ ባሚኖለውት ፡ ፔ ባ ባቡ መመዘትት ቭጎ ቭቃል።

በ ልኽ ኖሎፔ ባመ ገፔ ባተጸሣሹ መብፔ ሲሆት በ ልኽ ኖሎፔ ማስኖል ተ ሞ ባ ቾው ቲ ችው። በመሆትም ቾው በ ልኽ ኖሎፔ ት ፤ቨስኖል ማስኖኽ ባኖሎፔ አተራሽ ባመ ር ፡ ቭ ሕ መት ሥ ዊ ቲ ት ባመወኃፔ ት ር ተተር ፦ መ ሰብ አለበፔ።

በ ልኽ ኖሎፔ ምርታ ቤቱ ቨስኖል ማለፔ ባመኃው ሰው ሁሉ ችሎት ቭ ባል ማለፔ አቭተለም። ሊ ባ ባሚኖለው ሰው ቁጎ ር ባሚወሰችው በማስኖኽው ቦ ብዛፔ ችው።

ጸቁጎሩ ተ ማሪ ፡ ብ ባተለቫ ባህሪ ቨለው ሆ በርካ ሰዎኖ ፡ ብት ለመጸ ተል ምላ ፦ፔ ቨላ ው መሆት ጸ ወቀ ፡ ብት በመጸ ተል ቀታሞ በተመዘ በ ሳቭሆት ልብ መስወርፔ ማዘ ፔ ጎ ቃሚ ትተሆት ከርካ ሀገራት ተሞክሮ መረዳት ይቻለል። አበዛኛው ሕዝብ ሲለጉዳ እንኪያወቅ ለጋዜጠኞች ቅድሚያ መስጠትም ተገቢ ነው።

ስተርቿሚ ባማ መብ

ባምርታ ቤቱት ባሥራ ቋትቋ መረ ፔ ወቭም መ ር ባማቭኖል ክስ ባቀረበበፔ ማ ወም ሰው አሰተቿሚ ባማ ገፔ መብፔ አለወ። ቭህ መብፔ በኢ.ወ ፡.ሪ ሕ መት ሥፔ አትቀኽ 19/2/ ት ፤ሁም በአለማቀዎ ባሲቪል ባዠለቲካ መብ ኖ ቃል ጺ ት ሰትታ አትቀኽ 14 /3/ /2.../ ላቭ በ ልኽ ተመልክ ል።

ቭህ መብፔ ባክስ መስማፔ ሂተፔ ጸተ መረ በኂላ ቨለውት ባቃል ሂተፔ ማስተር ሦምት (interpretation) ብኖ ችው። ባሚመመለጸተው ወቭስ በተጸሣሽ ላቭ ባቀረበውት ክስ የሰትታ ማስረ ዎኖት መተር ሦም (translation) ቭ ምራል ባሚለው አጸራካሪ ትኳ ብ ችው።

አስተርቿሚ አስወላ ፣ ሆ ሲ ፖ ክስ ለመ መር ባ ታ አስተርቿሚ መመተብ ት ለበፔ አስተርቿሚውም ኖሎ ቨለው መሆት ት ለበፔ በወት ለኞ መቅ ሕ ኖት ቁኅር 126 (1) ላቭ ተመልክ ል። ዎርታ ቤቱ አስተርቿሚ ማ ገቼ ካልኖሽ ለተጸራካሪ ወ ኖ ዝምታ ወቭም ቅርርብ ባሌለው ሌላ አስተርቿሚ መመተብ ት ለበፔ ጸላቭ በተኅ ቀሰው ሕ ፦ ቁኅር ላቭ ተመልክ ል።

በተለቭም ሕብረ ብሔራዊ በሆትኖው ሀ ራኖት አስተርቿሚ ባማቭኅ ቭቁ ሰዎኖ ቁኅር ፔትሽ ት ልሆት ስለሚ ወቅ በተኖሽ መኅት በርካ ቋትቋ ባሚ ሩ አስተርቿሚዎኖ ዎርታ ቤ ኖኖት ት ፣ ራ ው አስቀታሞ ማዘ ፔ ባዜ ፦ኖት አስተርቿሚ ባማ ገቼ መብፔ ጸማሚላፔ ተ ማሪ አስተርቿሚ ለማ ገቼ ሲባል ተተ ሚ ቀኅሮዎኖ ት ቭለወኅ ፦ ለማታረ ምር ቭኅቅማል።

<u>ተከላካይ ጠበቃ የማግኘት መብት</u>

ተጸሣሽ ራሱት ባመጸላጸል መብፔ አለው። ቭህ መብፔ ፔር ሦም ባሚ ረው ተጸሣሽ ራሱት ለመጸላጸል ባሚቨስኖል አቅም ሲ ረው ችው። በአለማቀዎ ባሲቪል ባዠለቲካ መብ ኖ ባቃል ጸ ት ሰትታ አትቀኽ 14/3//መ/ ላቭ በ ልኽ ትተተመለጸተው ባተጸሣሽ ራሱት ባመጸላጸል መብፔ ፔር ሦም ባሚ ረው ባሚጸተሉፔ ሁቴ ዎኖ ሲሚሉ ችው።

1/ ባለበፔ ፦ ብ ባመ ባፔ መብፔ
2/ ራሱት ባመጸላጸል መብፔ
3/ ባራሱት ኅ በቃ መምረኅ
4/ ኅ በቃ ባማ ገቼ መብፔ ቨለው መሆትት ባመነ ር መብፔ
5/ ቾኻባሕ አ ል ሎፔ ባማ ገቼ መብፔ

ችዚህ ባቃል ጸ ት ሰትቱ ሀ ራኖት ቨኽዘቀኖ ው በመሆት ባሀ ራኖት ሕ አካል ችው። ጸዚህ በተ ማሪም በኢ.ወ ..ሪ. ሕ መት ሥፔ አትቀኽ 19 ተጸሣሽ በመረኅ ው ኅ በቃ ባመወጸል መብፔ ቨለው መሆት ኅ በቃ ለማቆም አቅም ባሌለው በመሆት ዎፔሕ

ሊዛባ ቭናሻል ተብሎ ጸተ መተ በመት ሥፔ ወ ኀበቃ ሊመተብለፔ ትተሚ ባ ተመልክ ል።

በራሱ ባመረኀውት ኀበቃ ባማቆም መብፔ አጸራካሪ አቭተሳም።አጸራካሪው ችኀ ብ መት ሥፔ ለምት አቭትፔ ተጸሣሾኖ ኀበቃ ሊቨቆም ቭ ባል ባሚለው ችው።

ጸሕ መት ሥቱ አትቀኽ 19 (5) ቅርብ ትባብ መ ትዘብ ባሚኖሻው በራሳ ው ወ ኀበቃ ማቆም ባማቭናሱ ሰዎኖ መት ሥፔ ኀበቃ ት ቨቆምላ ው ሊኀ ቭቁ የሚችሉ መሆኑንና ኀ ቨቁቨ ው ተቀባቭትፔ ባሚቨ ገፀው ት (1) ተህ ጸሆኑ (2) ቨለ ኀበቃ ቢጸራጸሩ ዎፔሕ ቭቿተላል ሲባል ችው።

በመሆትም ኀበቃ ለመቅኀር አቅም ባሌለው መሆትት ባሚቨረ ኀ ላዋትፔ ባ ቾው ችው። በዚህ ችኀ ብ ላቭ ለመወሰት ባትታ በጹል ቨለኀበቃ መጸራጸር በተጸሣሸ ላቭ ሊቨተርስ ባሚናሻውት ፡ ፔ በሌላ በጹል ተ ሞ መት ሥፔ ለሁሉም ተጸሣሸ ተጸላካቭ ኀበቃ ለማቆም አቅም ባሌለው መሆትት ማመዛዘት ኀ ቃሚ ችው።

በመሆትም ተጸላካቭ ኀበቃ ለማ ገፔ ባተጸሣሹት ባ ትዘብ አቅም በ ል ኀበቃ ለማቆም ባማቨስኖል መሆት አለበፔ። ድህነትን ለማረጋገጥ የተለያዩ መንገዶችን መጠቀም ይቻለል። መብቱ ሕገምንግስታዊ መብት መሆኑን እንዲሁም ገንዘብ ያለው ሰው ራሱ በመረጠው ጠበቃ መወከልን የሚመርጥ መሆኑን ታሳቢ በማድረግድህነትን ለማረጋገጥ ቀከክ የለውን መንገድ መጠቀሙ ተማራጭ በመሆኑ ተጸሣሹ ሀብፔ ትዘብ ባሌለው መሆትት በመሀላ ሥር ሆ ት ቨረ ኀ መተረጉ የተሸለ አማራጭ ይመስላል።

በሌላ በጹል ቨለኀበቃ ቢጸራጸር ዎፔሕ ሊቿቸል የሚችልወ ነምና አይነተ ወንጀሎች ወይም በየትኛወቹ ተከሳሾች ላይ እንደሆነ መመርመር ያስፈልጋል። አቅም ከፈቀደ ለሁለሉም ተከሾች ተከላካይ ጠበቃ ማቆም የሚበረታታ ነው ። ይህን ለማድረግ ግን በቀ ሀብት ይጠይቃል ።ሀገራችን ደግም ተፈላጊው ሀብት የላትም።፡ ሀ ራኖት ካላፔ ባሀብፔ አቅም አኳቨ ጸተጸሣሾኖ መካጸል ተጸላካቭ ኀበቃ ባቭቆምለፔ ባበለኀ ፡ ፔ ባሚተርስበፔት መምረኀ ባ ታ ቭላል። በበርካታ ሀገራት እንደሚደረገው የወንጀልን ክብደት እና የሰወቹን ልዩ ሁኔታ ግምት ውስጥ ማስገበት የተሸለ አማራጭ ነው።

ባኽኑ ስራፔ ስጸ ሞፔ ቅኃፔ በሚቨስቀኃ ባወት ል አቭትፔ ባተጸሰሰ ሰው በቀላል ስራፔ በሚቨስቀኃ ጸተጸሰሰ ሰው ባተሻለ ባተጸላካቭ ኀበቃ ር ትተሚቨስወል ው ማብራሪቨ ባሚቨስወል ው ትር አቭተሳም። በሌላ በጹል ቅኃፔ ጸባታ ባቭሆትም በዕታሜቨ ው በኀኑት ው ምክትቨፔ ፡ ቨ ውት ባ ባቡ ማስረ ፔ ባማቭናሱ ባሕብረተሰብ ክምሎናም ተጸላካቭ ኀበቃ ለማ ገፔ ቅታሚቨ ሊሰኃ ው ቭ ባል። በዚህ ረገድ ህፃናት ማስማት እና(ወይም) ማየት የተሳናቸቸው

ሺማግሌዋች ወዘተ...በምሳሌነታ መውሰድ ይቻላል።በወቲራል ም/ቤ ኖ ቨለው ተሞክሮ ብህትት ባሚቨረ ጎ ነው።

በክስ መስማ ሂደት ስለሚጸ መ ፡ሁ ፣ ም

ጎ ቃሳቭ

ዐቃቤ ሕ ባዠሊስ ምርመራ መዝ ብ በተረሰው በ15 ቀት ውስጎ ክሱት አዘ ለምርታ ቤፔ ሲቨቀርብ ምርታ ቤቱ ክሱ ባሚሰማበፔት ቀት ወስ በተወሰነው ቀት ሰዓፔ አቃቤ ሕ ተጸሣሽ ት ፈቨቀርቡ መጎ ሪቨ መላክ አለበፔ። (109 ፣123)

ዐቃቤ ሕ ተጸሣሽም ክሱ ባሚሰማበፔ ቀት መወሰትት ት ወቁ ምስክሮኖ ው ት ፈቀርቡላ ው ዝርዝር ለምርታ ቤፔ ቨቀርባሉ። ባምርታ ቤቱ ሬ ፈስፔራርም መጎ ሪቨ ቨዘ ላ ዋል። በተመሣሣቭ ሁት ም አቃቤ ሕ ተጸሣሹ ኤ ዚቪ ኖ ውት ክስ በሚሰማበፔ ቀት ት ፈቀርቡ ባማታረ ላዋትፔ አለባ ው (124)።

ጸሕ ፡ አጎ ቃላቭ አተረ ፔ መ ትዘብ ባሚኖሸው አቃቤ ሕ ክስ ጸመሠረተበፔ ክሱ ስጸሚሰማበፔ ባለው ባ ፈዜ ሂተፔ ውስጎ ለክስ መስማፔ አስወላ ፈ ባሆት ሁት ዎኖ መጸ ወት ቨለባ ው መሆትት ነው። ተጸሣሽ ባቀረበበፔ ክስ ባሰትታ ማስረ ዎኖ ባሚተርሱፔ ከክስ መስማፔ ቀት በዋፔ መሆትት ት ፈሁም አቃቤ ሕ ና የ ተጸሣሽ መጸላጸቨ ማስረ ዎኖ ዝርዝር ባሚተርሰው በዚሁ ባዝ ፔ ወቅፔ ትተሆት ጸስት ስርዓፔ ሕ ፡ አተረ ፔ መ ትዘብ ብኖሣል። ክስ መስማት ሲጀመር ግራ ቀኙ በሌላኛው ተከራካሪ ወገን የቀረበውን የማስረጃ አይነት እና ክርክር አውቀዋል ተብሎ ነው የሚገመተው።

በመሆትም ቀጎ ለት ባሚመለጸተው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ብኸት ሳቢ ቨተረ ነው።

ክስ መስማ

ባተጸሣሽ መቅረብ

ክስ ባመስማፔ ሂተፔ ባሚ መረው ባተጸሣሸት ማትትፔ በማረ ጎ ችው። ተጸሣሽ መጎሪቨ ተርሶፔ በራሱ ሲቀርብም ሆት በማረሚቨ ቤፔ ወስጎ በመሆት በዝርሊስ ቦ ሲቀርብ ወተ ተጸሣሽ መቆሚቨ ሳጎት ትዲ ባ ጸተተረ በኋላ ማትትቱት ዎርታ ቤቱ ቨረ ኃል። ባተጸሣሹ ሙሉ ስም፡ ዕታሜ፣ ሥራ አታራሻ ዎርታ ቤቱ መመዝ ብ አለበፔ። ተጸሣሽ ስለ ራሱ ጸሚናገረው በተ ማሪም መ ወቂቨ ተብተሩት እንዲያሳይ አድርጎ ማመሳከሩ ሊቨ ጎሙ ጸሚኖሉ አት ትታ ኖ ሮኖ ለመጸላጸል ቨረ ል። ባተጸሣሹት ማትትፔ አስመልክ አጸራካሪ ትኅቦኖ ጸተጸሰቱ ዎርታ ቤቱ በቅታሚቨ ማትትቱት አስመልክ ባተጸሰተውት ልብትፔ ሳቨኃራ ወተ ቀኃብ ሂተፔ ሲሄታ ተ ቢ አብሆትም። በተለብ በተተ ሚ ባሚቨ ጎሙ ኖ ር ጸሣሽ ዕታሜውት ሲጎባቅ ጸ15 ዓመፔ በ ኖ ትዎ ካለ ባዐቃቤ ሕ ክስ ተ ሞ ጸ15 ዓመፔ በላብ ችው ባሚል ጸሆት ብህትት ሁቱ ሳቨኃሩ ወተ ዋፔ መቀጎል አብኖልም። ተጸሣሽ ጸ15 ዓመፔ በ ኖ ጸሆት ጎ ብመ ባፔ ቨለበፔ ወኃፔ አጎዋዎኖት አስመልክ በተተት ው ባሥት ሥርዓፔ ሕ በመሆት ባክስ መስማፔ ሂተቱ መቀጎል ቨለበፔ ባዕታሜው ጎ ብ ዕልባፔ ካ ዝበኋላ ችው።

<u>ባክስ ማመልጸ ማ በብ</u>

ተጸሣሽ ጸክስ መስማፔ ሂተፔ በዋፔ ባክስ ማመልጸኖው ባሰትታ ማስረ ዎቷ ሊተርሱት ትተሚ ባ ልኽ ችው። ምትም ትኳት ክሱት አትብዐ ክሱት ለመጸላጸል ተዘ ቷል ተበሎ ቢ መፔም በክስ መስማፔ ሂተቱ ባተጸሣሽ ማትትፔ ጸተረ ጎ በኋላ ቀኃብ ሂተፔ ክሱት በትባብ ማሰማፔ ችው። ባክሱ ትባብ መሰማፔ ተጸሣሹ ስለ ጎ ብ ብበልጎ ት ጒ ዝብ ባሚረ ው መሆት ትተተጎበቀ ሆ ባወት ል ጎ ብ በ ልኽ ኖሎፔ ባሚካሄታ በመሆት ጎ ብት ለመጸ ተል ባመጎፔ ሰዎኖም ስለቀረበው ክስ ምትትፔ ት ጒ ዝቡ ቨረ ል። ጸክስ ማትበብ በተ ማሪም ተጸሣሹ ክሱት ባተረ ው መሆትት መጎ ባቁም ባተለመተ ባሚተ ዎ አሠራር ችው።

<u>ክስ ስለመቃወም</u>

ቾው ክሱት ካቸበበ በኋላ ተጾሣሹ ክስ ባሚቃወም መሆኑት መጎ ባቅ አለበፔ። ሊቀርቡ ባሚኖሉ ትሮኖ ባመቃወሚቨ አላማ ክስ በቀረበበፔ ቅርኽ ለጎ ል አቨ ባወም ወቨም ወተ ክስ መ ባፔ ሳቨስወል ክስ ት ፈቀረጎ ማታረ ችው።

በመቃወሚባችፔ ሊቀርቡ ባሚኖሉ ትሮኖ በቁጎ ር 130 ላቨ ትተሚጾተሉፔ ተዘርዝረው ቾ ዋለት።

ጾ130 – ባክስ ማመልጾኖት ስለማቃወም

1/ ተጾሣሹ ስለ ክሱ ማመልጾኖ ዐርም ወቨም በክሱ ማመልጾኖ ባተ ለኘውት ባሚቃወም በሆት ፈዜ ጾቁ. 119 አተስ በተጾ ቫታ ቁጎሮኖ ባተመለጾቱፔ ተወክሚዎኖ ቨሆ ሉ።

2/ ተጾሣሹ ጾዚህ በ ኖ ባተዘረዘሩፔት፣

ህ/ በዚሁ ትር ክስ በሌላ ዎርታ ቤፔ ተ ምሮ በቀጎሮ ቨለ መሆትት ወቨም፣

ለ/ በዚሁ ክስ ጾዚህ ቀተም ተጾሶ ኽክ ባወኃ ወቨም ባጎ ዌተቾትቼ ወሣት ባተሰጎበፔ መሆትት ወቨም፣

ሐ/ ክስ ባቀረበበፔ ወት ል በቨር ሕ ባ ተ ወቨም ምህረፔ ወቨም ባአዋ ምህረፔ/ቨቅር / ባተተረ ለፔ መሆትት ወቨም

መ/ ጾሌሎኖ ወት ለኣኖ ራ በተጾሰሰ ፈዜ ለብኖው ጾሌሎኖ ተትካ ሎ ክሱ ባቨ ቨለፔ ባሚ ሠ ው መሆትት ወቨም፣

ሠ/ ክሱት ለማቅረብ በሕ ጐ መሠረፔ ወቃታ ቨልተሰጎ መሆትት ወቨም

ረ/ በሌላ ኖሎፔ ባቀረበው ክስ ሳቨወኽም በዚህ ባወት ል ክስ ወሣት ሊሰጎ ባማቨ ባ መሆትት ወቨም

ሰ/ ለወኽማ ው ተ ባሮኖ ላዋ ቨለመሆትት ባመለጾተ ፈዜ በቁጎ ር 131 በተመለተው መሠረፔ ቨወኽማል።

3. በዚህ ቁጎ ር መሠረፔ ዎርታ ቤቱ ሲጎ ቨቀው ተጾሣሹ ባክሱት ማመልጾኖ ወታቨውት ካልተቃወመ በቀር ቆቨ ትተህ ቨለውት መቃወሚቨ ትሩ በሚሰማበፔ በሌላ ፈዜ ሊቨትሣ አቨኖልም። ስለሆነም መቃወም ባሚኖለው መቃወሚቨማው ባሚክዎ ዎርታ ጾመስጎፔ ባሚቨ ታ በሆት ፈዜ ብኖ ነው።

<u>መቃወሚቨ ስለመወሰት</u>

መቃወሚቨ ክርክር በቃል ባሚጸ ወት ችው። ተጸሣሽ መቃወሚቨ ካለው መቃወሚቨ ጸተመዘ በ በኂላ አቃቤ ሕ በቃል መልስ ሊሰጎ በፔ ቨ ባል።
የተከሳስ መቃወሚያ 130 (1) የተመለከተውን የክስን ማመልከቻ አጻጻፍ (ፍርም) የሚቃወም ከሆነ በቃል ማጠራት ወዲያው እልባት መስጠት ይቻላል። በዚህ ጉዳ ላይ ብይን ለመስት ማስረጃ የሚቀርብበት አይደለም።

በሌላ በኩል በቁጎር 130(2) ባተዘረዘሩፔም መቃወሚቨዎኖ በቀላሉ በማስረ ሊረ ጎ ባሚኖሉ ው። ተጸሣሽ በተመሣሣቨ ጎ ቨ በሌላ ኖሎፔ ስለመጸሰሱ ወይም ተጸሶ ውሣት ስለማ ገቱ ወቨም ክሱ በቨር ባ ተ ስለመሆት ባመሳሰሉፔት መቃወሚቨዎኖ ሲቨቀርብ ቨኽትት ባሚቨስረ ለፔት ማስረ ቨዞ ትተሚሆት ቨ መ ል። አቃቤ ሕ ም መቃወሚቨዎቷት መቃወም ካለበፔ ማስረ ት መሠረፔ አታር ሞ ችው። በመሆትም ባመቃወሚቨዎቷ ቨዘፔም ሆት ባማስረ ዎቷ አቨትፔ ለክርክር በር ባሚጸዎፔ አቨተሰም። ለዚህም ሕ ጎ መቃወሚቨ በቃል ቨቀርባል። ወ ፗቨውም ወሣት ሊሰጎ በፔ ቨ ባል ቨለው። (131)

ቨህ ማለፔ ት በማስረ መትጎር ቨለባ ው ትሮኖ ካሉ ቀጎሮ አቨለዋወጎም ማለፔ አቨተሰም። ሆ ም ማስረ ዎቷ ባ ር ፗዜ ቨለመዘ ባፔ ቀርበው ውሣት መስጎፔ አለበፔ። (131) (3)

ባመቃወሚቨዎኖ ውጎፔ

መቃወሚቨው ባቀረበው በቁጎር 130 /1/ መሠረፔ ባክስ ማመልጸኖውት ዐርም ወቨም በማመልጸኖው ባተ ለኸውት አት ትታ ትሮኖ ሰሆት ባሚጸተሉፔ ተወክሚ ቨሆ ሉ።

1/ ባቀረበው ክስ ስህተፔ ባተ ገቧፔ ሲሆት ወቨም መጎቀስ ቨለበፔ ት ቨልተጎቀሰ ትር ሲ ር ቨኽውም ተጸሣሹት ባማቨሳስፔ ወቨም ቨሳሳተ ጸሆት ክሱ ት ፗለወጎ ወቨም ትተ አ ፗስ ት ፗዘ ዎ/ቤቱ ማዘዝ አለበፔ። (119(1))

መቃወሚቨ ባቀረበው በቁጎር 130 (2) በተመለጸተው መሠረፔ ጸሆት ትተመቃወሚቨዎቷ አቨትፔ ክስ ውታቅ ት ፗሆት ወቨም ለ ፗዜው ት ፗቋረጎ ወቨም ክሱ ተቷጎሎ ት ፗቀርብ በቁጎር 131 መሠረፔ ውሣት ወቨም ብቨት ሊሰጎ በፔ ቨናላል።

<u>ባተጸሣሹ ባ ም ወቭም ባክህተ ቃል</u>

ተጸሣሽ ክስ ሊቀጎል አቭ ባም ባሚልበፔ መቃወሚቨ ካለው በመቃወሚቨው ላቭ ብቭት ጸተሰጎ ቀኃብ ሂተፔ ተጸሣሽ ባተወኸመውት ወት ል ስለመወኸሙ ባ ምትፔ ክህተፔ ቃሉት ሊጎባቅ ቭ ባል። በተጸሣሽ ላቭ ባቀረቡፔ ክሶኖ ካተታ በላቭ ጸሆት በ ቨት ትቱ ክስ ላቭ ምትፔ ክህተቱ መጎባቅ አለበፔ። ባቃሉ አመዘ ብም ልክ ተጸሣሽ በሚሰጎው ቃል አቭትፔ መሆት አለበፔ። ተጸሣሽ ታርፏቱት ወቭሜቨለሁ ካለ ልክ ትዲት ሩ ታርፏቱት ወኮሜአለሁ አለ ተብሎ መመዝ ብ አለበፔ ትፏ ጎዌተቾ ትዎ ባሚል ፔር ኖም በሚቨሰጎ መልጹ መክዎ አቭ ርበፔም።

ተጸሣሹ ክሱት ጸካተ ወቭም ምትፔ ክህተፔ ለመስጎፔ ወቃተቾ ካልሆት ጎዌተቾ አቭተለሁም ብሏል ተብሎ መመዝ ብ አለበፔ። ተጸሣሽ በክስ ማመልጸኖ ባተዘረዘሩፔት የሕ ባታርፏፔ ባሞራል ሁቴ ዎኖት በዝርዝር ቨመት ትዛሆት ቭኸው ጸተዘረዘረ በኋላ ጎዌተቾ ትዎ ብሏል ተብሎ ወፏው ባጎዌተቾትፔ ውሣቴ ሊሰጎ ቭ ባል። (134)

ሆ ም ተጸሣሽ ጎዌተቾ ትዎ ቢልም ትኳት ዎርታ ቤቱ ተ ማሪ ማስረ መስማፔ አስወላ ሆ ካገኘው ባክስ መስማት ሂተፔ ትቀጎል ራ ቀዡ ማስረ ዎኖ ውት ትፏቨርቡ ሊወቅታ ቭናላል።

ተጸሣሽ ጎዌተቾ ትዎ ብሎ ካስመዘ በ በኋላ ባ ምትፔ ቃሉት ለመቀባር ጸወለ ዎርታ ቤቱ ባክህተፔ ቃሉት ቭመዘ ብለ ል። ምትም ትኳት በሕ ፦ በ ልኽ ባቭቀመጎም ጎዌተቾ አቭተለሁም ቨለ ተጸሣሽ ቃሉት ቀቭሮ ጎዌተቾ ትዎ በማለፔ ስለ ወት ሉ ሁቴ በዝርዝር ካስረ ባቃል አሰኃጎ፦ ምትፔ ባሚኃልበፔ ጸሆት ዎ/ቤቱ ባ ምትፔ ቃሉት ባማቭቀበልበፔ የሕ ም ሆትየሥትአመክንዮ ታ ዎ አቭ ርም።

ሆ ም በተ ባር ትተሚ ባው ተጸሣሽ ሊቀኃ ጸሚ ባው ፏዜ በላቭ ባክርክር ሂተቱ በመራዘሙ ወቭም ቭረዝማል ብሎ በመ መቱ ወይም በሌላ ምክትቨፔ ጎዌተቾ ትዎ ብሎ ባክህተፔ ቃሉት ቢቀቭር ዎርታ ቤቱ ሊቀበለው አቭ ባም።

<u>ባክስ መክወ ስስምስክሮ መሰማ</u>

ክስ ባማስረ ፔ ሸክም በጾሣሹ ላቭ ባወተቀ መሆት ቭ ወቃል። በመሆትም ዓቃቢ ሕግ ወቭም በአቃቤ ሕ ወቃታ ክስ ባጾውተው ባ ል ተበ ቭ ተጾሣሽ ክሱት በመካቱ ወቭም ተጾሣሽ ጎ ዌተቾ ትፆ ቢልም ምርታ ቤቱ ማስረ ት ፈሰማ በመወሰኑ ምስክሮቷ ጾመስማ ው በዋፔ ቨቀረበውት ክስ ባሚቨቀርበውት ባማስረ አቭትፔ ባ ሩ ቭ ልክል። አቃቤ ሕ በክስ አቤቱ ው ላቭም ሆት በክስ መክወቻ ት ሩ ላቭ ባሚቨቀርብላ ው ትሮኖ ፔክክለቾ ካታሉ ባኸ ት ፈሆት ሕ ፦ ቭን በቃል። (136 (1)

አቃቤ ሕ ወየም ክስ ት ፈቨቀርብ ባተወቀተሰፔ ባ ል ተበ ቭ ባክስ መክውኖ ት ሩት ጾሰማ በኋላ ምስክሮቷት ወቭም ( ) ለምስክርትፔ ባቀረቡ ኤክስዕር ኖት ት ፈሰሙለፔ ቭን ቭቃል ምስክሮቷም ትተ ምት ው መማል ወቭም ውትፔት ለመ ር ማረ ጎ አለባ ው።

በፍትሀብሔር የሙግት ሂደት ለይ ሰለምስክር አመሰካከርና የጥቄዋቹ አይነት በዝርዝረ የተመመለከተ በመሆኑና የጥያቄዎቹ ቅደም ተከተልና የዳኛው ሚና እጊግ በጣም ተመሳሳይ በመሆመኑበተመለከተው ሁኔታ የምስክርነት መስማቱ ሂደት

ባአቃቤ ሕ ማስረ ጾተሰማ በኋላ ባቀረበው ማስረ በራሱ ሲመዘት ተጾሣሽት ጎ ዌተቾ ባማቨተር ው ጾሆት ምርታ ቤቱ ተጾሣሽት በትኻ ት ፈለቀቅ መበየን ቭን በቅበ ል። ብይኑም ማስረጃው ውድቅ የሆነበትን መዘርዘር አለበት። በብይኑ ላይ አቃቢ ህግ ይግባኝ ሊል የሚችል መሆኑም መዘንጋት የለበትም።

ሆ ም ተጾሣሽ ጾተመሰጾረበፔ ምርታ ቤቱ ተጾሣሽ ክስት መጾላጾል ት ፈ ምር ቭት ረዋል። ምርታ ቤፔ ተጾሣሽ መጾላጾል ካለበፔ መጾላጾሉት ት ፈ ምር ጾሚት ረው በስተቀር ዝርዝር ፔዕዛዝ ት ፈቭሥ ሕጉ አቭን ቭቅም። ሆ ም በልምታ በርካ ኣ ኖ ለበርካ አስርተ-ዓመ ፔ ቭኽት ሲወቭሙ ቭር አሁትም ቭህትት ባሚቨተር ፦ ኣ ኖ ቁኅ ር ቀላል አቨተለም።

ጾሕ ፦ አቀራረቭ መ ትዘብ ትተሚኖሰው ራ ቀዤ ክስ በሚሰማበፔ ቀት ምስክሮኖ ውት ኤ ዚቢ ኖ ውት ቭዘው ባመቅረብ ቲ አለባቸው።ይህ ግዳታ በግልጽ በቁጥር 124 ላይ ተደንግጎል። ሆ ም ዐቃቤ ሕ ትተ ክሱ ካላስረ ተጾሣሹ መጾላጾል ስለሚቨስወል ው ባተጾሣሽ ምስክሮኖት መስማፔ አቨስወል ም። በመሆትም

ምስክሮቷ ሳቭሰሙ መመለሳ ው ተ ቢ ገው።በሌላ በኩል አቃቤ ሕ ትተ ክሱ ካስረ ተጸፃሽ ተዘ በፔ ባመኃ ውት ምስክር የማሰመት ሂደት እንዲቀጥል ማድረግ ተገቢና ህጋዊ ብቻ ሳየሆን በተራ ስነ-አመክንዮ በቀላሉ ልንደርስበት የምንችል እውነት ነው ። የሠነሥርአት ሕጉ አተረ ፔም ሆት ባበርካ ሀ ሮኖ ልምታም ጸቾ ሕ ር ተመፃፃቭ ገው ።

መከላከያ መክፈትና የተከሳሽ ቃል

ተከሳሽ መከላከያውን ማቅረብ ከመጀመሩ በፊት በመከላከያነት የሚያቀርባቸው ማስረጃወችን በመግለጽ ምን እንደሚያስረዱለት መግለጫ ያቀርባል። ከዚሕ በተጨማሪም ተከሳሽ ቃሊን መስጠት የፈቀደ እንደሆነ ምስክርነት መሰማት ከመጀመሩ በፊት ቃሉን እንደሰጥ ይደረጋል። ተከሳሽ የሰጠውን ቃል መሰረት በማድረግ መስቀለኛ ጥያቄ ለቀርብ አይችለም።ሆኖም ዳኛው ተከሳሽ የሰጠውን ቃል እንዲያብራራ ሊጠየቀው ይቺላል።(142 (2) እና (3))

(ስለ ምስክርነት ሂደቱ በክፍል አንድ ይመልከቱ)

የክርክር ማቆሚያ ንግግር

ተከሳሽ የመከላከያ ማስረጃውን መሰማት እንዳጠናቀቀ ግራ ቀኙ የክርክር ማቆሚያ ንግግር የማቅረብ መብት አላቸው። በማጠናቀቂያ ንግግራቸው ክርክራቸውን የደግፍልናል ያሉትን የማስረጃ እና የህግ ሁኔታ በመተንተን ማቅረብ ይችላሉ። በቀዳሚነት የማስረዳት መብት የመሰጠው ዐቃቢ ህግ ሲሆን በማስከተልም ተከሳሽ ክርክሩን ያቀርባል ። ተከሳሾች ካንድ በላይ ሲሆኑም በመካከላችው ሊኖር የሚገባውን የክርክር ማቆሚያ ንግግር ቅደም ተከተል ዳኛው በሚወስነው ሁኔታ ይፈጸማል።148

የክርክር ማቆሚያ ንግግር ተከራካሪ ወገኖች የመከራከሪያ ነጥባቸው በደንብ እነዲያዝላቸው የሚያገዛቸው ሲሆን ደኛውም ለውሳኔ መሰረት ሊሆኑ የመገባቸቸው ነጥቦች ላይ እነደዲያተኩር ይረዳዋል።በተግባር እንደሚታየው ግን የክርክር ማቆሚያ ንግግር ለማድረግ አቃቢህግም ሆነ ላሎች ተከራካሪ ወገኖች ብዙ ጊዛ ሲጠይቁ አይሰተዋሉም። ተከራካሪ ወገኖች ሲጠይቁም ዳኞች የክርክር ማቆሚ ንግግራቸውነ በጽሁፍ እንኪያቀርቡ ብቻ ነወ የሚፈቅኩላቸው ።የክርክር ማቀሚያ በቃል መደረግ ያለበት ሂደት እንጂ በጸሁፍ የመቀርብ አይደለም። በትህፍ እነደኪቀርብ ማድረጉ ከክስ ማስማት መርህም ሆነ ከግስጽ ችሎት ዓላም ጋር አይሄድም።

ልብ ሥት ሥርዓፔ

ሁሉም ፡ ቮኖ ባትታ ባክስ አሳማፖ ሥት ሥርዓፔ ማለም አቭነ በቅባ ውም።

አይገባምም። ዘመ ዊውም ባ ፦ ቮኖ ፍሰት አስተ ተር (case flow management) ሥርዓፔም ባሚነ ቭቀው ትተ ፦ ብ አቭትፔ ፦ ቮኖት በተለቨብ ባክርክር አመራር ሥርዓፔ መምራፔ ቅልኅ ዎ ውኅ ማትፔት ለማረ ኅ ባሚረ መሆትት ችው። ባወት ለቾ መቅ ስትስርዓፔም ባተወሰት ባ ፦ ቭ አቭት ኖት ጸመተብቾው ባክስ መስማፔ ሂተፔ በተለቫ ት ሩመሩ ቭተት ል። በዚህ ረ ታ ባሚነ ቀሱፔ ባተትብ መተላለዎ በወት ል ትር ባ ቡ ወኃ ኖት ባሚመለጸተው ክዎል ችው።

ባተትብ መተላለዎ ወት ል ሥት ሥርዓፔ

በኢ.ዉ ..ሪ ባወት ል ሕ በሶስተቾው ላቅ ክዎል ሰባተቾው መኮ ሐዎ ባተትብ መተላለዎ ወት ሎኖ ተዘርዝረው ቭ ቾሉ። ችዚህ በሌሎኖ ሕ ኖኖ ላቭ ባተመለጸቱ ባተትብ መተላለዎ ፦ ቭ ባሚመራው ጸዚህ በተመለጸተው ሁት ችው።

ባተጸሣሽ በአካል መ ገቼ ባ ታ አለመሆት

ባተትብ መተላለዎ ክስ መስማፔ ሂተፔ ጸመተብቾው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ጸሚለቭባ ው ትሮኖ ውስኅ አትቱ ባተጸሣሽ ክስ በሚሰማበፔ ቀት አለመ ገቼ ባ ታ አለመሆት ችው።

ተጸሣሽ ባቀረበበፔት ክስ ባሚቨምት ጸሆት ዎርታ ቤፔ መቅረብ ሳቨስወል ው አምትቱት በኮ ሁዎ አታር ፦ ለዎርታ ቤፔ መላክ ቭኖሣል። ተጸሣሽ መኅ ሪቨ ተርሳፔ ካልቀረበም በመተብቾው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ትተሚተረ ው አትታም ት ሩቀርብ ማታረ ሣቨስወል ፦ ብት በ163 በተመለጸተው አኳኋት አቭ መወሰት ቭኖሣል። (168)

ባምስክር ቃል አመዘ ብ

በመተብቾው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ባምስክሮኖ ቃል አትታ ባትታ መመዝ ብ አለበፔ። በተትብ መተላለዎ ወት ል ት ለ ፦ ብ ውሣት ለመስነ ፔ ባሚቅመው ቃል ብኖ ችው መመዝ ብ ቨለበፔ። በአነ ቃላቭ ባተትብ መተላለዎ ወት ል በሙ ፔ አሠራር በቃል ባሚጸ ወት ሲሆት ባሚመዘ በው ትር ቾው ለውሣት ቭነ ቅማል ቨለው ትኅ ብ ብኖ ችው ባምስክርትፔ ቃሉት ብኖ ሣቭሆት ባውሣቷውትም ምር ባ ሩ ኽዐ በቃል ሊት ር ቭኖሣል (170)

አካለመጎ ት ቨላተረሱ ወኃ ኖ ስለወኹሙፔ ወት ል

አካለ መጎ ት ቨላተረሱ ወኃ ኖ በአካል በአ ምሮ ቨል በሩ በመሆ ው ልብ አቨቨዝ ቭጎ ቭቃሉ። ባ ጉ ብ አመራራርም ሆት ባሚሰጎ ወ ወሣት ባል ኖት ጎ ቅም ቨስቀተመ መሆት ት ለበፔ በኢ.ወ ፈሪ. ሕ መት ሥፔ አትቀኽ 36 ሀ ራፔት ባኸዘቀኖ ው ስምምት ኖ በ ልኽ ተመልክ ል።

ባወት ል ሕ ኑም በምዕራዎ አራፔ አካለመጎ ት ባልተረሱ ል ኖ ላቭ ስለሚወሰቱ ል ኖ ላቭ ስለሚወሰቱ ባጎ ትቃቂ ርም ዎኖ ቅኃ ኖ ባተመለጸተው ጸላቭ ጸተቀመጎ ው መርህ ር በተኃኃ መ ሁት ገው።

በሌላ በጹል ባወት ለቾ መቅ ሥት ሥርዓፔ ሕ ኑም ጸቁጎ ር 171 - 180 ባተዘረዘሩፔ ባሥት ሥርዓፔ ታት ፈዎኖም ባወኃ ቱት ጎ ቅም ባላስቀተመ ሁት ክስ ለመምራፔ በሚቨስኖል መልጹ ባተተራ ው። ቭህም በመሆት ለአዋቂዎኖ ተወክሚ ባሚሆገው ባምርመራ ሂተፔ፣ ባክስ ምስረ ት ፈሁም ባ ጉ ቭ አመራር አወሳሰት አካለ መጎ ት ላላተረሱፔ ተወክሚ አቨሆትም።

ሕኞ ወት ል ወኮሚል ተብሎ ጸተጎ ረጎ ረበፔ ውሣት ስጸተሰጎ በፔ ጸዚቨም አል0 በ ርማፔ ሂተፔም ቨለ ባ ቾው ሚ ጸምተቾ ገው።

ተጸሣሸት በኖሎፔ ስለማቅረብ

አካለ መጎ ት ቨላተረሰውት ል በወት ል ት ር ብ ሲ ፖ ዠርሊስ፣ አቃቤ ሕ ፣ ወላ ወቭም ሞ ዚፔ ቭዘውፔ ሊቀርቡ ቭናሉ።

ወላ ኖ ወቭም ሞ ዚ ኖ ት ፈቀርቡ ስለማታረ

አካለ መጎ ት ቨላተረሰው ል ባቀረበው በዠርሊስ ወቭም በአቃቤ ሕ ጸሆት ምርታ ቤቱ ባል ወላ ኖ ወቭም ሞ ዚ ኖ መ ራ ውት ካረ ጎ በኋላ ት ፈቀርቡ ወ ፈቨውት ቨላል። አካለ መጎ ት ቨላተረሰው ል ወላ ወቭም ሞ ዚፔ ጸሌለው ወኃ ኖት ለሚጎጸባጸብ ታር ፔ ወቭም ለመኃ ሰው ል ት በባቀጎ ሮው ት ፈቨቀርቡፔ ቨስረክባል።

በክስ መስማፔ ሂተፔ ስለሚወኹሙ ትሮኖ

<u>፦ ብ በዝ ኖሎፔ መ ባፔ ቨለበፔ ስለመሆት</u>

በወት ል ት ር ብተው ባተ ገፑ አካለመነ ት ቨላተረሰ ወኃ ኖ ፦ ቭ ባሚመራው ኢ-መተብቾ በሆት ሁት ቅው። ባናሎፔ አተረ ፔም ሆት ባክስ መስማፔ ሂተቱ ኅ ብቅ በሆት ባሥት ሥርዓፔ ሕ ባሚመራ ጸሆት ሕኻ ቱ ሊሸማቀቁ ሊወሩ ስለማቭናሉ ባክስ መስማቱ ሂተቱ ሕኻ ፔ ባማቭሸማቀቁበፔ ት ፲ሁም ባሕኻ ፔት ኅ ቅም በሚቨስቀታም መልጹ መጸ ወት አለበፔ።

<u>ባዐቃቤ ሕ ታርሻ</u>

በወት ል ት ር ብተው ባተ ገፑ ወኃ ኖ ፦ ቭ ምርመራ ባሚ መረው ቾው በሚሰነ ው ባምርመራ መመረቨ ቅው። ምርመራው ጸተጸ ወት በኋላ የሚያስከስስ ነገር ከተገኘና ክሱን መስማት ግድ ከሆነ ባክሱን/ አቤቱ ውት/ ሁት ባሚቨዘ ው ቾው ራሱ ቅው። አቃቤ ሕ ክስ ባሚመሠረተው ባቀረበው ክስ ጸ10 ዓመፔ በላቭ በሆት ኽኑ ስራፔ ባሚቨስቀኃ በሆት ፲ዜ ቾው ክስ አዘ ት ፲ቨቀርብ ፔዕዛዝ ከሰነ ው ብኖ ቅው (178(3) ጸዚህ በተ ማሪም ፦ ብ በጸምተቾ ምርታ ቤፔ ባሚ ቭ ሲሆት አቃቤ ሕ ፦ መ ገቬ ቭናላል።

ጸዚህ ው አቃቤ ሕ ፦ በወት ል ት ር ብተው በተ ገፑ ወኃ ኖ ፦ ቭ ትቁ ተሳፔዐ ት ፲ ረው ሕ ፦ አቭወቅታም።

<u>ክስ ስለማትበብ ባ ምትፔ ክህተፔ ቃል ስለመስነ ፔ</u>

በመተብቾው ባክስ መስማፔ ሂተፔ ትተሚተረ ው ሁሉ በወት ል ት ር ለ ባው አካለመነ ት ቨላተረሰ ወኃ ፔ ክሱ ጸተክበለፔ ባአምትፔ ክህተፔ ቃሉ ቭነ ባቃል። ባ ምትፔ ቃሉት ጸሰነ ም ቾው ቭህትት መዝ ቦ ወ ፲ቨው ባኅ ዌተቾትፔ ውሣት ለመስነ ፔ ቭናላል።

<u>ምስክሮኖት ስለመመርመር</u>

አካለ መነ ት ቨላተረሰው ወኃ ፔ ባቀረበለፔት ክስ ጸካተ ባምስክር መስማፔ ሂተቱ ቭ መራል።

አትታ ክስ ት ፈስረ ባቀረበውት ምስክር ባሚጎ ብቀው ምርታ ቤፔ ችው። ተጸሣሹ አካለ መጎ ት ቨላተረሰው ወኃ ፔ ወቨም ጎ በቃው ትተ ክስ ለመመስጸር ባመጎ ፔት ምስክሮኖ መስቀለኞ ጎ ቨቁ ሊ ጎ ብቋ ው ብኖላሉ። አካለ መጎ ት ቨላተረሰው ወኃ ፔ ክስት ለመጸላጸል ቨቀረባ ው ምስክሮኖም ቀርበው ት ፈሙ ብተረ ል።

ማው

ኮ

መ ቢቨ 1

ክስ መስማፔ በምፔሐብሔር 2

አጎ ቃላብ 2

ባ ኣ ኖ ሚ ውቼት በማውኃ ፔ በመመርመር 2

ጎ ብቅ ባቀጎ ሮ ባ ፈዜ አወሳሰት ሥርዓፔ 3

ቀጎ ሮ ስለሚሰጎ በፔ ሁት 3

ባ ፈዜ ውሣትት አለማክበር ባሚቨስጸፔለው ውጎፔ 4

ባተጸራካሪ ወ ኖ መቅረብ 5

ስለ ውክል 5

ባተጸራካሪ ወ ኖ አለመቅረብ 6

ጸሣሽ ቀርቦ ባተጸሣሽ አለመቅረብ 6

ተጸሣሽ ቀርቦ ባጸሣሽ አለመቅረብ 6

ራሱ ት ፈቀርብ ባ ዘዘ ሰው አለመቅረብ 7

ክስ ለመስማፔ በተቀጎ ረበፔ ቀት አለመቅረብ ባሚቨስጸፔለው ውጎፔ 8

1. ጸሣሽ ቨልቀረበው በበቂ ምክንቨፔ ጸሆት..... 8

2. ጸሣሽ ቨልቀረበው በበቂ ምክንቨፔ ካልሆት 8

3. ተጸፃሽ ቀርቦ ጸፃሽ ባለመቅረቡ ምክንቨፔ ክስ በ73 መሠረፔ ሲዘ .. 8
4. ተጸፃሽ በሌለበፔ ፡ ብ ሲ ቭ..... 8
5. በሌለበፔ ባተሰነ ት ወፃት ለማስቸገፔ ስለመነ ባቅ..... 9
6. በርካ ተጸፃሾኖ ባሉበፔ ሁት 10
7. ጸፃሽ መነ ሪቨ ባለማታረሱ መዝ ቡ ሲዘ 10
በመ መሪቨው ባክስ መስሚቨ ሂተፔ ባሚጸ ወት ትሮኖ 10
1. ባባለ ፡ ኮኖት ማትትፔ ማረ ጎ 11
2. ባክስ መልስ ማትበብ 12
3. ተጸራካሪዎኖት ስለመመርመር 12
ባመ መሪቨ ተረ ክስ መስማፔ ባ ቾው ቀት ስለመሆት 13
ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨ ላቭ ብቨት ስለመስነ ፔ 13
በ ምቸፔ መሠረፔ ስለሚሰነ ምርታ 16
ባትርት ብነ ስለመቨዝ 17
ክስ በቀረበበፔ ባሠብፔ መነ ት ላቭ ክርክር ሲቸሃ 18
ማው ኮ
ተጸፃሽ በሌለበፔ ስለሚሰነ ውፃት 19
ክሰት ስለመተው በስምምቸፔ ፡ ቭት ስለመ ረስ 20
ክስት ስለማቋረነ ስለ ታርታር 20
በ ርቅ ወቭም በ ል ል ፡ ቭት ስለመ ረስ 21
ክስ መስማፔ 22
ስለ ምስክርቸፔ 22
ለምስክሮቷ መነ ሪቨ ስለመላክ 23
መነ ሪቨ ተርሶፔ ስለማቭቀርብ ምስክር 24
ባምስክርቸፔ ቃል ለመስነ ፔ ወቃተቾ ስለመሆት 24
ባምስክርቸፔ ቃልት ባስ ኪቭ ስለመቀበል 24
ስለክስ መክወፔ ባማስረ ፔ ሸክም 25
ለምስክሮኖ ባሚቀርብ ነ ቨቄ ሁት ዐርም 26
አነ ቃላቭ 26
ቀነ ተቾ ነ ቨቄ (direct examination) 27
መሪ ነ ቨቄ ለመነ ባቅ ባሚቨስወቅቱ ምክንቨ ኖ 27
1. አስነ ቂ ምስክር (hostile witness) 27
2. ምስክሩ ባረሳውት ት ር ትነቨስ ወስ ለመር ፔ 28

3. ሕ ካ ፔ ባአ ምሮ አለመስተካጸል ኖ ር ቨለባ ው ሰዎኖ..... 28
መስቀለቾ ጎ ቨቄ (cross examination) 29
ድጋሚ ጥያቄ (re-examiniton)…….…… 30
2. ክስ መስማፔ በወት ለቾ 30
አጎ ቃላቭ ሁት ዎኖ 30
ቀጎ ሮ ባሚቨስለውጎ ምክትቨ ኖ 31
ስለ ተጸሣሽ መቅረብ 33
ተጸሣሽ በሌለበፔ ጎ ብት ስለማባፔ 34
ባኖሎቱት ስርዓፔ ባማስጸበር ቲ 34
74 በ ልኽ ኖሎፔ ስለማስኖል 35

1. በሕ ጎ ብ በዝ ኖሎፔ መ ባፔ አለበፔ ተብሎ ሲተት 36
2. ጎ ብ በዝ ኖሎፔ ት ረ ቭ ጎ ቨቄ በተጸራካሪ ወ ኖ ሲቀርብ ችው 37

ማው ኩ

አስተርቿሚ ባማ ገቼ መብፔ 38
ተጸላካቭ ጎ በቃ ባማ ገቼ መብፔ 38
በክስ መስማፔ ስለሚጸ ወት ሁት ዎኖ 40
አጎ ቃላቭ 40
ክስ መስማፔ 41
ባተጸሣሽ መቅረብ 41
ባክስ ማመልጸኖ ማትበብ 41
ክስ ስለመቃወም 42
መቃወሚቨ ስለመወሰት 43
ባመቃወሚቨዎኖ ውጎፔ 43
ባተጸሣሹ ባ ምትፔ ወቭም ባክህተፔ ቃል 44
ባክስ መጸወፔ ስለምስክሮኖ መሰማፔ 44
መጸላጸቨ መክወፔ ባተጸሣሽ ቃል 46
ባክርክር ማቆሚቨ ት ር 46
ልብ ሥት ሥርዓፔ 46
ባተትብ መተላለዎ ወት ል ሥት ሥርዓፔ 47

ባተጸሣሽ በአካል መ ገኼ ባ ታ አለመሆት 47
ባምስክር ቃል አመዘ ብ 47
አካለ መን ት ቨላተረሱ ወን ኖ ስለወኽሙፔ ወት ል 47
ተጸሣሽት በኖሎፔ ስለማቅረብ 48
ወላ ኖ ወቭም ሞ ዚ ኖ ት ቀርቡ ስለማታረ 48
በክስ መስማፔ ሂተፔ ስለሚወኽሙ ኖ ሮኖ..... 48
ኑ ብ በዝ ኖሎፔ መ ባፔ ቨለበፔ ስለመሆት 48
ባዐቃቤ ሕ ታርሻ 49
ክስ ስለማስበብ ባ ምትፔ ክህተፔ ቃል ስለመስን ፔ 49
ምስክሮኖት ስለመመርመር 49

የክስ (ሙግት) አሰማም ሂደት እና ሕገመንግሰቱ

ደሳለኝ በርኽ

ህዳር 2001